

Venäjä, länsi ja historiapolitiikka Vladimir Putinin voitonpäivän puheissa 2012–2024

Abstrakti

Artikkelissani tarkastelen, kuinka Vladimir Putin on käsitellyt Venäjän ja lännen suhteita vuosien 2012–2024 voitonpäivän puheissaan. Voitonpäivänä Putin rakentaa länsivastaista narratiivia historian avulla, jolloin toisen maailmansodan tapahtumat taipuvat palvelemaan nykyhetken tarpeita. Tarkastelujakson aikana länsiliittoutuneiden rooli osana sodan voittanutta liittoumaa on kutistunut ja Putin on jopa esittänyt Neuvostoliiton olleen yksin sodan ratkaisuhetkillä. Puheisiin on myös ilmestynyt aiempaa jyrkempi salaliittomaisen narratiivi, jonka mukaan läntiset historian tulkinnat pyrkivät riistämään Venäjältä sille kuuluvan moraalisen oikeuden toimia keskeisessä asemassa maailmanpolitiikassa. Putinin mukaan tarkoituksena on kääntää sodan lopputulos ylösalaisin ja siten tuhota Venäjä. Tämä ”valheellisuus” yhdistyy lännen yleiseen moraalittomuuteen, kuten ”perinteisten arvojen tuhoamiseen.”

Levada-tutkimuskeskuksen mukaan historia on venäläisille tärkein kansallista identiteettiä rakentava tekijä. Menneisyyden keskeisenä tapahtumana pidetään Neuvostoliiton suuressa isänmaallisessa sodassa (1941–1945) natsi-Saksasta saavuttamaa voittoa, josta 89 prosenttia kansalaisista tuntee ylpeyttä.¹ Sodan muiston rooli venäläisten keskuudessa selittyy voiton hinnalla, sillä jopa 27 miljoonan neuvostokansalaisen on arvioitu kuolleen toisessa maailmansodassa.² Merkityksensä vuoksi sodalla on keskeinen asema Venäjän historiapolitiikassa ja valtiolliset toimijat pyrkivät ylläpitämään ja vahvistamaan sodan muistoa.³ Virallisen muistikulttuurin merkittävin tilaisuus on vuosittain 9. toukokuuta vietettävä voitonpäivä, jonka päätapah-tumana on Moskovan punaisella torilla järjestettävä paraati. Tapahtumaan kuuluu sotilaiden ohimarssin ja sotilaskaluston esittelyn lisäksi presidentin puhe, joka sodan muistelun ohella kommentoi maailmanpolitiikkaa. Punaisen torin juhlallisuuksien painoarvoa voi pitää huomattavana, sillä kyselytut-

kimuksen mukaan 67 prosenttia venäläisistä seuraa paraatia ja lähes kaikki suhtautuvat siihen myönteisesti.⁴

Artikkelissani tarkastelen, kuinka presidentti Vladimir Putin on käsitellyt Venäjän ja lännen suhteita vuosien 2012–2024 voitonpäivän puheissaan. Miten hänen tulkintansa menneisyydestä ovat muuttuneet ajanjaksolla, jolloin Venäjän ja lännen suhteet, samoin kuin venäläinen historiapolitiikka, kävivät läpi suuria muutoksia? Puhuessaan lännestä Putin viittaa usein ensisijaisesti Yhdysvaltoihin liittolaisineen.⁵ Tämä lännen määritelmä nousee esiin lähde-materiaalissani, joka koostuu Kremlin verkkosivuille talletetuista puheista. Puheet kestävät noin kymmenen minuuttia ja niiden kehyksenä toimivat vuosien 1941–1945 tapahtumat. Rakenteellisesti puheet noudattelevat samaa kaavaa: ne alkavat sotilaiden ja veteraanien puhuttelulla ja päättyvät hurraa-huutoon. Vuodesta 2015 lähtien puheen keskivaiheilla on pidetty hiljainen hetki. Olen analysoinut puheita huolellisen lähiluvun keinoin, paikantaen puheiden länsiviittauksia kulloisiinkin poliittisiin suhdanteisiin.

Ennen alkuperäisaineiston analyysia esittelen voitonpäivän traditiota ja tiivistän venäläisen historiapolitiikan keskeiset muutokset vuodesta 2012 alkaen. Taustoituksen jälkeen tarkastelen puheita kronologisessa järjestyksessä. Olen jakanut puheiden käsittelyn kolmeen osaan. Näistä ensimmäinen käsittelee vuosia 2012–2017, jolloin länsimaihin kohdistunut kritiikki oli vielä jokseenkin pienessä roolissa. Toisessa osassa siirryn tarkastelemaan vuosia 2018–2021, jolloin länsivastainen retoriikka nousi uudelle tasolle etenkin historiatulkintoista käytyjen kiistojen vuoksi. Kolmannessa osassa analysoin Ukrainan sodan aikaisia puheita vuosilta 2022–2024, jotka jyrkän länsivastaisuutensa johdosta erottuvat selkeästi omaksi kokonaisuudekseen. Lopuksi esittelen keskeiset havaintoni yhteenvetokappaleessa.

Voitonpäivän traditio

Vaikka jokavuotinen voitonpäivän paraati ei ollut neuvostoliittolainen traditio, muodostui nykyisinkin tunnistettava narratiivi sodan tapahtumista pian taisteluiden päättymisen jälkeen: Neuvostovallan alle päätyneiden maiden katsottiin liittyneen osaksi valtiota omasta tahdostaan ja puna-armeijan rikokset unohdettiin.⁶ Erona nykypäivään oli tappioiden arvioiminen alakanttiin samoin kuin Josif Stalinin roolin korostaminen.⁷ Stalinin kuoleman jälkeen narratiivi haastettiin kommunistisen puolueen sisällä. Vuonna 1956 pidetyssä

puoluekokouksessa Nikita Hruštšev syytti Stalinia muun muassa kyvyttömyydestä valmistautua hyökkäykseen, tuhoisasta sekaantumisesta sodanjohtoon ja sodan aikana tapahtuneista sortotoimista. Yksittäisen johtajan sijaan korostettiin nyt puolueen sodan aikaista johtavaa asemaa.⁸

Leonid Brežnevinkin kaudella (1964–1982) sodan rooli kansallisen narratiivin keskeisenä osana korostui.⁹ Lisäksi hänen johdolla järjestettiin ensimmäinen voitonpäivän paraati sitten vuoden 1945, kun voiton 20-vuotisjuhlaa vietettiin vuonna 1965.¹⁰ Brežnevinkin kaudella Neuvostoliiton roolista oli karsittu yhteistyö Saksan kanssa ja sotarikokset, minkä lisäksi Hruštševin kaudella esiin noussutta Stalinin kritisointia vaimennettiin. Kehitys oli kytköksissä aikaan, jolloin neuvostokansalaisten suurin usko kommunistiseen utopiaan oli hiipunut ja kansaa yhdistäviä tekijöitä oli tulevaisuuden sijaan etsittävä menneisyydestä. Samalla voitto fasismista antoi Neuvostoliitolle moraalista voimaa kylmän sodan vastakkainasettelussa.¹¹ Toistaiseksi sodan muistoa ravisteltiin eniten Mihail Gorbatšovin aikana (1985–1991). Hänen kaudellaan lisääntynyt ilmaisunvapaus mahdollisti aiempaa avoimemman keskustelun sodasta, jolloin kiiltokuvamainen näkemys kyseenalaistettiin ja aiemmin vaietuista sodan kipukohdista oli mahdollista käydä keskustelua.¹² Aiempaa moniulotteisempi kertomus sodasta ei kuitenkaan muodostunut hallitsevaksi narratiiviksi.¹³

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjän presidenttinä vuosina 1991–1999 toimineen Boris Jeltsinin johdolla venäläinen historiapolitiikka pyrki häivyttämään ja uudelleentulkitsemaan Venäjän vaiheita osana Neuvostoliittoa.¹⁴ Hallinto pyrki luomaan uusia muistamisen muotoja, jotka Neuvostoliiton sijaan korostaisivat Venäjää. Vaikka maan historia tarjosikin runsaasti potentiaalisia muistamisen kohteita, olivat monet menneisyyden käännekohtat ideologisesti latautuneita ja soveltuivat siten huonosti yhdistämään kansaa. Sen sijaan suuren isänmaallisen sodan laajamittainen arvostus oli kiistaton, minkä lisäksi sotaan saattoi liittää sankaruuden, kunnian ja vapauden kaltaisia termejä, joiden merkitys kansallisen identiteetin rakentamisessa oli ilmeinen.¹⁵ Muistamisen kulttuuria pyrittiin sovittamaan demokraattisen Venäjän raameihin – voiton katsottiin olleen kansan, ei kommunistisen puolueen saavutus. Sankareiden sijaan kommunisteista tuli pikemminkin natseihin verrannollisia sortajia, jolloin kansa näyttäytyi kahden alistavan järjestelmän uhrina. Tämä korosti kansan urhoollisuutta, olihan se voittanut hallitsijoidensa epäpätevyydestä huolimatta.¹⁶ Jeltsinin ajan näkemystä, jossa Neuvostoliitto näyttäytyi sekä uhrina että syyllisenä, voi pitää totuudenmukaisena. Jeltsinin poliittista asemaa linjaus ei kuitenkaan hyödyttänyt.

Vuosittaisen voitonpäivän paraatin perinteen voidaankin katsoa syntyneen ensisijaisesti sisäpoliittisista syistä.

Neuvostoliiton poliittisen eliitin toimien uudelleentulkinnan lisäksi muistamisen tapoja pyrittiin 1990-luvun alussa riisumaan militarismista. Vuonna 1992 punaisella torilla järjestettiin rauhan paraati, jonka ohjelmaan kuului musiikkia, liittolaismaiden veteraanien puheita ja rauhanmarssi. Jeltsinin poliittiset vastustajat kritisoivat tapahtumaa voimakkaasti ja järjestivät seuraavana vuonna punaisella torilla Jeltsiniä vastustavavan mielenosoituksen. Näissä olosuhteissa hallinto näki sisäpoliittisista syistä tarpeelliseksi hyödyntää voitonpäivän militaristisempaan juhlintaan sisältyvää patriotismia.¹⁷ Käännöksellä pyrittiin paitsi yhdistämään kansaa patriotismin avulla, myös marginalisoimaan Jeltsinin vastustajia.¹⁸ Näin ollen vuonna 1995 punaisella torilla juhlittiin sodan päättymisen 50. vuosipäivää suurellisella sotilasparaatilla ja kymmenen päivää myöhemmin Jeltsin allekirjoitti lain, joka virallisti jorkavuotisen paraatin.¹⁹

Jeltsin loi – toki neuvostoaajan perinteisiin nojaten – nykymuotoisen voitonpäivän perinteen, mutta myös Putin on jättänyt huomattavan jäljen juhlan viettoon. Putinin johdolla juhlan painopiste on 2000-luvun aikana siirtynyt kasvavissa määrin kohti Venäjän nykyisen sotilasmahdin esittelyä.²⁰ Aluksi hänen puheensa eivät merkittävästi poikenneet Jeltsinistä, jolle oli tyypillistä korostaa kansalaisten sankaruutta, voiton perinnön merkitystä kansan yhdistäjänä, nostaa esiin Neuvostoliiton eri tasavaltojen ja länsiliittolaisten roolia sekä korostaa tarvetta erkaantua kylmän sodan vastakkainasettelusta.²¹

Ensimmäisessä puheessaan vuonna 2000 Putin puhui demokratian tärkeydestä ja korosti kuinka toimiva talous ja kansalaisten hyvinvointi on rauhan tae.²² Varhaisissa puheissa lännen kanssa tehtävä yhteistyö nousi esiin terrorismin vastaisen sodan kontekstissa.²³ Painotus heijasteli syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeistä kehitystä. Kun Yhdysvallat aloitti sodan Afganistanin Taliban-hallintoa vastaan, osoitti Venäjä tukeaan sotatoimille toimittamalla tiedustelutietoja, antaen Venäjän ilmatilan humanitaarista rahtia kuljettavien lentokoneiden käyttöön sekä hyväksymällä Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten tukikohtien perustamisen Keski-Aasiaan.²⁴ Venäjä kävi samaan aikaan omaa sotaansa Tšetšeniassa ja terrorismin vastaisen yhteistyön nimissä lännen ja etenkin Yhdysvaltojen kritiikki Venäjän sotilastoimia kohtaan vaimeni.²⁵

Putinin kahden ensimmäisen kauden (2000–2008) puheista erityistä huomiota on syytä kiinnittää vuosiin 2005 ja 2007. Ensin mainitussa hän korosti

liittolaisten roolia nostaen esiin jopa saksalaisten ja italialaisten antifasistien roolin. Puhe oli sovinnollinen ja kansojen ystävyyttä korostava.²⁶ 2007 sävy oli toinen. Ensimmäistä kertaa Putin nosti esiin historian tulkinnoista käytävät kiistat. Viitaten aiemmin samana vuonna Tallinnassa tapahtuneeseen neuvostoliittolaisen muistomerkin siirtoon Putin lausui: ”Ne, jotka yrittävät vähätellä korvaamattomia kokemuksia ja tahrata sodan sankarien monumentteja loukkaavat omaa kansaansa ja levittävät vihaa ja uutta epäluuloisuutta maiden ja kansojen välille.” Hän myös rinnasti, joskin nimeltä mainitsematta, Yhdysvallat ja natsi-Saksan puhuessaan fasismin uhasta: ”He (fasistit) muuttuvat, vaihtavat olomuotoaan. Nämä uudet uhat, kuten kolmannen valtakunnan aikana, halveksivat ihmiselämää ja esittävät samoja vaatimuksia maailmanhallinnasta.”²⁷ Viittaus Yhdysvaltoihin oli ilmeinen, sillä aiemmin samana vuonna Münchenin turvallisuuskokouksessa Putin oli suorasanaisesti kritisoinut Yhdysvaltoja pyrkimyksistä hallita maailmaa yksin.²⁸ Keskeisten teemojensa – historiatulkinnoista käytävien kiistojen ja lännen kritiikin – osalta Putinin vuoden 2007 voitonpäivän puhe oli esinäytös vuosien 2012–2024 retoriikalle.

Vuosina 2008–2012 Venäjän presidenttinä toimi Dmitri Medvedev Putinin hoitaessa pääministerin virkaa. Medvedevin puheet eivät poikenneet merkittävästi Putinin puheista, joskaan hän ei ryhtynyt vuoden 2007 kaltaiseen lännen kritiikkiin. Joukosta erottuu suorasukaisuudellaan vuoden 2009 puhe, jossa Medvedev, viitaten edellisvuoden Georgian sotaan, sanoi voiton natsismista olevan opetus heille, jotka tänään suunnittelevat ”sotilaallisia seikkailuja.”²⁹ Samaisessa puheessa hän nosti esiin tarpeen luoda Eurooppaan uusi turvallisuusjärjestelmä. Myöhemmin teema nousi esiin lähes kaikissa Putinin puheissa vuosina 2012–2024. Muista Medvedevin kauden paraateista mielenkiintoisena näyttäytyy vuosi 2010, jolloin sotilaita Yhdysvalloista, Britannias-ta, Ranskasta ja Puolasta marssi osana paraatia.³⁰ Tämä osoittaa, kuinka voitto nähtiin edelleen sodanajan liittolaisten jaettuna perintönä. Nykyisin tämä näkemys on yhä useammin asetettu kyseenalaiseksi. Jotta ymmärtäisimme mistä tämä johtuu, on syytä kiinnittää huomiota vuodesta 2012 alkaen tapahtuneisiin muutoksiin Venäjän historiapolitiikassa.

Putinin historiapolitiikka ja länsi

Putinin paluuta presidentiksi vastustettiin vuosina 2011–2012 suurilla mielenosoituksilla,³¹ jotka hän leimasi lännen yrityksiksi sekaantua Venäjän sisäisiin

asioihin.³² Retoriikassaan Putin rinnasti oppositiota vastaan käydyn kamppailun Napoleonin vastaiseen sotaan³³ ja kehysti valintansa presidentiksi Venäjän itsemääräämisoikeuden voitoksi.³⁴ Protestien kohteeksi joutunut hallinto pyrki marginalisoimaan vastustajiaan edistämällä kansallista yhteenkuuluvuutta. Vuodesta 2012 alkaen hallitsevan eliitin näkemys yhteenkuuluvuudesta alkoi yhä enemmän nojautua konservatiivisuuteen samalla kun tämän arvomaailman haastamisesta tuli ilmaisunvapauden kiristyessä entistä haastavampaa.³⁵

Konservatiivisen käänteen myötä liberaalien arvojen kritiikki tuli osaksi Putinin retoriikkaa. Yhä useammin hän esiintyi Venäjän historiasta kumpua-vien ja hyväksi todettujen arvojen puolustajana asettaen Venäjän vastinpariksi lännen. Esimerkiksi vuonna 2013 Putin väitti euroatlanttisten maiden hylänneen kristilliset arvonsa, jotka muodostivat pohjan läntiselle sivilisaatiolle. Putin tarkoitti ennen muuta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia: ”He toteuttavat politiikkaa, jossa suuret perheet ja samaa sukupuolta olevien suhteet, usko jumalaan ja usko saatanaan ovat samanarvoisia.”³⁶ Kehityksen huipentumana voidaan pitää Putinin elokuussa 2024 allekirjoittamaa asetusta, joka määritteli Venäjän tehtäväksi säilyttää ja vahvistaa perinteisiä arvoja, joiden joukkoon määriteltiin muun muassa elämä, arvokkuus, ihmisoikeudet, vapaus, patriotismi, vahvat perheet, oikeudenmukaisuus, kollektivismi ja historiallinen muisti. Perinteisten arvojen vastakohdaksi asetettiin ”tuhoavan ideologian”, joka sisälsi muun muassa egoismin ja moraalittomuuden, samoin kuin patriotismien, vahvojen perhearvojen, avioliiton, monilapsisuuden ja tuottavan työn kaltaisten arvojen kieltämisen. Asetus tuomitsi Venäjän historiallisen ja kulttuurillisen roolin kiistämisen, samoin kuin perinteisten perheiden heikentämisen epätraditionaalisten seksuaali-identiteettien edistämisen kautta. ”Tuhoavan ideologian” omaksumisen seuraukset määriteltiin katastrofaalisiksi – seurauksena olisi yhteiskunnan itsetuho, sosiaalisten suhteiden näivettyminen sekä ihmisarvon väheksyminen.³⁷

Historiapolitiikka on osa prosessia, jossa Putin ja hänen lähipiirinsä pyrkivät yhteiskunnan kontrollointiin ja yhtenäistämiseen.³⁸ Vuodesta 2012 hallinto ryhtyi panostamaan isänmaalliseen kasvatukseen, historian opetuksen yhtenäistämiseen ja valtiollisten historiatulkintojen turvaamiseen.³⁹ Historiapolitiikassa keskeisessä roolissa on eron tekeminen länteen: Kremlin tulkintojen objektiivisuutta suhteessa läntisiin valheisiin on korostettu ja ulkovaltojen historiantutkimuksen Putin on tyrmännyt poliittisen vaikuttamisen välineeksi.⁴⁰ Kremlin tulkinnat painottavat Venäjän ja Neuvostoliiton jakamatonta menneisyyttä sekä Venäjän erityisyyttä ja riippumattomuutta.⁴¹

Sotien rooli on keskeinen. Venäjän nähdään joutuneen toistuvasti ulkoisten voimien uhkaamaksi, eivätkä maan sotilaalliset toimet siten ole perustuneet aggressiivisuuteen, vaan puolustautumiseen ja välttämättömien intressien suojaamiseen.⁴²

Vaikka venäläinen historiapolitiikka ei ole yksin presidentin käsissä, on Putinia pidettävä maan keskeisenä historiapolitiittisena toimijana. Hän on osoittanut suurta kiinnostusta menneisyyttä kohtaan ja hänen tulkintansa menneisyydestä ovat saaneet Venäjällä näkyvän aseman julkisessa keskustelussa ilman kriittisiä vastapuheenvuoroja.⁴³ Ajoittain historian on vihjattu olevan Putinille hänen politiikkaansa ajava voima.⁴⁴ Toisaalta on esitetty historian olevan työkalu, jonka avulla hän sanallistaa politiikkaansa tuttuja narratiiveja hyväksikäyttäen.⁴⁵ Hänen kannanottojensa analysoinnin kannalta ero ei ole keskeinen, sillä ”suhde menneisyyteen on politiikoille nykyisyyttä”, kuten Timo J. Tuikka on todennut.⁴⁶ Toisin sanoen, vaikka Putinin motiivina ei olisi-kaan historia itsessään, heijastuvat hänen tulkintansa Venäjän toimintaan vähintään nykyhetken politiikan perusteena.⁴⁷ Jukka Korpela onkin painottanut, että Venäjän johdon historiallinen argumentointi on syytä ottaa vakavasti.⁴⁸

Valtaapitävien suosiman menneisyyskuvan ytimessä on narratiivi, jossa länsi toistuvasti toimii Venäjää vastaan.⁴⁹ Suuren isänmaallisen sodan rooli länttä koskevan viholliskuvaston vahvistajana on huomattava.⁵⁰ On kuitenkin syytä huomioida myös laajempi historiallinen tausta, johon sekä länsivastainen kuvasto että Putinin historiantulkinnat nojaavat. Länteen liitetyt merkitykset ovat 1700-luvulta saakka olleet sidoksissa Venäjän pyrkimykseen määritellä identiteettinsä. 1800-luvulta voidaan tunnistaa lukuisia tapahtumia, jotka vaikuttivat merkittävästi länttä koskeviin negatiivisiin mielikuviin. Avainhetkiin voidaan lukea etenkin Napoleonin hyökkäys Venäjälle vuonna 1812, ja mainitsemisen arvoisia ovat myös Krimin sota (1853–1856) ja Venäjän-Turkin sota (1877–1878), joissa molemmissa länsieurooppalaisten katsottiin toimineen petollisesti.⁵¹

Sotien lisäksi 1800-luvulla käytiin moniulotteista geopolitiittisfilosofista keskustelua Euroopan ja Venäjän suhteista. Debatin osapuolet voidaan karkeasti jakaa *zapadnikkeihin* ja *slavofiileihin*, jotka molemmat määrittivät Venäjää suhteessa Eurooppaan. *Zapadnikit* uskoivat eurooppalaisen esimerkin olevan maan kehitykselle suotuisin vaihtoehto, *slavofiilit* puolestaan korostivat Venäjän erillistä kehityspolkua. Slavofiilit painottivat kansallisromanttista ajatusta kansan omaleimaisuudesta, liittäen venäläisyyteen syvän kristillisyyden ja yhteisöllisyyden erotukseksi läntisestä rationalismista ja individualismista.

Tälle perustalle syntyi panslavistinen ajatusmaailma, joka korosti Venäjän ja Euroopan vastakkainasettelua. Teoksessaan *Venäjä ja Eurooppa* (1869) Nikolai Danilevski kirjoitti eurooppalaisten syyttävän Venäjää aggressiivisesta laajentumisesta, vaikka todellisuudessa maa oli antanut useille kansoille mahdollisuuden kehittyä. Maa oli toisin sanoen puolustanut intressejään samalla toimien muiden eduksi.⁵²

Näiden 1800-luvulta periytyvien ajatusten ymmärtäminen on oleellista Putinin historiapolitiikan ymmärtämiseksi, sillä myös hän rakentaa Venäjän identiteettiä suhteessa länteen ja korostaa Venäjän toimien puolustuksellisuutta ja jaloutta. Hänen historiakäsityksensä nojaa 1800-luvun traditiolle, jossa Venäjän kehitystä tarkastellaan valtiokeskeisesti keskuksen näkökulmasta käsin.⁵³ Kuvaillaan maansa vaiheita Putinille on tyypillistä patriottinen käsitys historiallisen kehityksen positiivisesta luonteesta. Menneisyyden tapahtumista on mahdollista käydä jossain määrin keskustelua, mutta debatin on tapahduttava tiettyjen kehysten sisällä.⁵⁴ Suuren isänmaallisen sodan osalta raamit ovat kapeat ja esimerkiksi keskustelu neuvostoarmeijan sotarikoksista on estetty lainsäädännöllä.⁵⁵

On syytä muistuttaa, ettei suuren isänmaallisen sodan poliittinen hyödyntäminen rajoitu voitonpäivään, vaan siihen vetoaminen on Venäjällä yleistä. Olga Malinovan mukaan sodasta vuosina 2000–2016 käyty keskustelu kytkeytyi eri painoituksin toistuviin kehyksiin. Neljä lähes aina toistuvaa pääkehystä ovat sodan uhrien muistaminen, kunnioituksen osoittaminen veteraaneille, jatkuvuus sukupolvien välillä sekä sodan poliittiset opit, kuten kansainvälisen yhteistyön tarve, konfliktien välttäminen ja kansainvälisen oikeuden kunnioittaminen. Nämä pääkehykset muodostavan Putinin voitonpäivän retoriikan ytimen, sillä teemat toistuvat joka vuosi muodossa tai toisessa. Pääkehysten rinnalle Malinova nostaa alakehyksiä, joissa korostetaan sotaa patriotismin ja yhtenäisyyden symbolina, kansallisen luonteen manifestaationa, historiallisen narratiivin elementtinä sekä Venäjän eri kansallisuuksien roolin korostajana. Voitto on myös usein nähty osana Neuvostoliitosta itsenäistyneiden valtioiden perintöä. Lisäksi sotaan koskevan retoriikan yhteydessä on tyypillistä muistuttaa natsien rikoksista ja ihmisoikeuksien tärkeydestä ja nostaa esiin entisen vihollisen kanssa tehty sovinto. Länteen liittyen puheissa nousevat Malinovan mukaan usein esiin yhteistyön tematiikka, toisaalta myös lännen kritiikki.⁵⁶ Malinovan esiin nostamien alakehysten osalta kiinnitän huomiota erityisesti siihen, missä suhteessa Putinin puheissa on sijaa yhteistyön ja kritiikin teemoille lännen suhteen.

Puheet 2012–2017

Kolmannen kautensa ensimmäisessä voitonpäivän puheessa Putin nosti esiin valtioiden välisen epäluottamuksen ja ideologiset kiistat, jotka olivat syynä siihen, ettei natsveja pysäytetty ajoissa. Vaikka valtiot onnistuivat lopulta luomaan natsismin vastaisen koalition, oli viivyttelyn hinta kallis. Jottei vastaava toistuisi, vaati Putin kansainvälisen lain ankaraa noudattamista, samoin kuin valtioiden suvereniteetin ja kansojen itsenäisen päätöksenteon kunnioittamista. Vaatimusten taustalla vaikuttivat edellisenä vuonna alkaneet mielenosoitukset, jotka Putin, kuten todettua, kehysti lännen yritykseksi horjuttaa Venäjän suvereeniutta. Lisäksi taustalla voidaan nähdä Naton Libyassa vuonna 2011 toteuttama sotilasoperaatio, jossa liittouma tuki maan sisällissodassa diktaattori Muamar Gaddafin vastaista oppositiota.⁵⁷ Putin kritisoi operaatiota voimakkaasti verraten sitä keskiajan ristiretkiin.⁵⁸

Putin esitti Venäjän kansainvälisen politiikan vakauttavaksi voimaksi, jonka pyrkimyksenä oli edistää rauhanomaista kehitystä. Venäjän asema, samoin kuin sen oikeus asemaansa, perustui sodan aikaisiin saavutuksiin:

Venäjä on johdonmukainen politiikassaan, jolla se pyrkii vahvistamaan turvallisuutta maailmassa. Meillä on suuri moraalinen oikeus ottaa tämä periaatteellinen ja luja kanta, koska juuri meidän maamme kantoi natsien hyökkäyksen (torjunnan) päävastuun, vastusti sitä sankarillisella vastarinnalla, kävi läpi suunnattomia vaikeuksia, määritteli sodan lopputuloksen, kukisti vihollisen ja vapautti maailman kansat.⁵⁹

”Meidän maamme” korostaminen on puheissa tyypillistä, sillä Neuvostoliiton tasavaltojen joukosta esiin nousee toistuvasti Venäjä ja venäläiset. Esimerkiksi seuraavassa, vuoden 2013 puheessaan Putin korosti Neuvostoliiton ja Venäjän jakamattomuutta sanomalla, kuinka ”tulemme aina muistamaan, että se oli Venäjä ja Neuvostoliitto, joka keskeytti natsien epäinhimilliset, veriset ja ylimieliset suunnitelmat, eikä antanut heidän valloittaa maailmaa”.⁶⁰ Neuvostoliiton ja nyky-Venäjän rinnastamista helpottaa se, että Neuvostoliiton ideologia ei koskaan nouse puheissa esiin.

Venäjän ja Neuvostoliiton jakamattoman luonteen vuoksi muille entisille Neuvostotasavalloille varattu rooli on vähäinen ja etenkin Ukrainan osalta on nähtävissä pyrkimyksiä sulauttaa maa osaksi Venäjän kansallista narratiivia. Vuonna 2013 puhuessaan sodan ratkaisseista taisteluista Putin mainitsi Moskovan, Stalingradin ja Kurskin lisäksi Ukrainan alueella käydyn Dnepr-

joen taistelun. Kyseessä oli ensimmäinen kerta sitten vuoden 2005, kun Dnepr mainittiin.⁶¹ Perinteisesti puheissa ei ollut tapana mainita Venäjän rajojen ulkopuolella sijaitsevia kohteita. Oliko Dneprin maininta vuonna 2005 sattumaa, vai oranssin vallankumouksen jälkeinen muistutus Ukrainan ja Venäjän yhteydestä? Vuoden 2013 puheen osalta kyseessä saattoi olla vastaavan kaltainen viittaus maiden jaettuun menneisyyteen tilanteessa, jossa Ukrainan lähentyminen lännen kanssa näytti mahdolliselta maan käydessä neuvotteluita EU:n kanssa Assosiaatio- ja vapaakauppasopimuksesta.⁶² Myöhemmin Venäjän ja Ukrainan välien muututtua vihamielisiksi ukrainalaisten paikkojen nimeäminen venäläisten rinnalla yleistyi: Dnepr mainittiin vuosina 2014, 2015, 2018, 2019 ja 2021, Kiova vuosina 2019, 2021 ja 2022 ja Harkova vuonna 2022. Myös Venäjän kiistanalaisesti liittämä Krim ja siihen kuuluva Sevastopol on mainittu usein.⁶³ Ukrainalle kuuluvien alueiden nimeäminen samassa yhteydessä venäläisten kanssa, ilman että Ukrainaa valtiona mainitaan, kuvastaa Putinin tapaa pitää Ukrainaa osana Venäjää.

Marraskuussa 2013 Ukrainassa alkoivat mielenosoitukset, jotka vuoden 2014 helmikuussa johtivat venäjämielisen presidentin syrjäyttämiseen ja uuden hallinnon valtaannousuun.⁶⁴ Venäjä käytti sekasortoa hyväkseen miehittäen ja liittäen itseensä Krimin, kyseenalaisen kansanäänestyksen jälkeen. Kevään 2014 aikana Ukrainan itäisissä osissa puhkesi sota venäjämielisten separatistien ja Ukrainan hallituksen joukkojen välillä. Venäjä tarjosi separatisteille tukeaan ja elokuusta 2014 lähtien Venäjän joukot osallistuivat rajoitetusti sotaan.⁶⁵ EU ja Yhdysvallat tuomitsivat Venäjän toimet ja ovat vuodesta 2014 alkaen asettaneet Venäjälle pakotteita, joihin Venäjä on vastannut vastapakotteilla.⁶⁶ Venäjä kielsi syytökset tekemistään vääryyksistä ja väitti Ukrainassa tapahtuneen länsimaiden tukeman vallankaappauksen, jossa valtaan olivat nousseet venäläisiä sortavat uusnatsit. Ukrainassa käytyä sotaa kehystettiinkin vuodesta 2014 alkaen ”pieneksi isänmaalliseksi sodaksi” juuri natsismiväitteiden perusteella.⁶⁷ Kuitenkaan toukokuun 2014 puheessa länsivastaisuus sen enempää kuin Krim eivät nousseet suureen rooliin. Ainoa muistutus alueliitoksesta oli Sevastopolin maininta osana sodanaikaisia avaintaisteluita. Kenties tähän vaikutti se, että Putin matkusti välittömästi puheensa jälkeen Krimille, jossa hän puhui merivoimien paraatissa liittäen alueen paluun Venäjän yhteyteen osaksi laajempaa historiallista narratiivia.⁶⁸

Länsivastainen narratiivi nousi toden teolla esiin vasta 2015. Krimin miehityksen ja Itä-Ukrainan sodan myötä kiristyneet suhteet Venäjän ja lännen välillä heijastuivat kutsuvieraisiin: vuosikymmentä aiemmin 60. voitonpäivä-

vää oli ollut seuraamassa runsas joukko länsimaiden johtajia, kuten Yhdysvaltojen presidentti George W. Bush.⁶⁹ Nyt länsi kuitenkin boikotoi voiton 70. vuosipäivän juhlallisuuksia. Tämä vaikutti puheeseen, jossa Putin korosti paraatiin osallistuneiden maiden – Kiinan, Intian, Serbian ja Mongolian – roolia osana voittoa.⁷⁰ Putin nosti esiin näkemyksensä sodan taustasta puhuen ”valistuneesta lännestä, joka ei pysynyt näkemään tappavaa vaaraa ajoissa.”⁷¹ Hän kuitenkin korosti myös Neuvostoliiton ja lännen sodan aikaista liittolaisuutta:

Muistamme historiallisen tapaamisen Elben rannalla ja luottamuksen ja yhtenäisyyden, josta tuli yhteinen perintömme ja esimerkki kansojen yhdistymisestä rauhan ja vakauden vuoksi. Juuri näistä arvoista tuli sodanjälkeisen maailmanjärjestyksen perusta. Yhdistyneet Kansakunnat syntyi. Ja nykyaikainen kansainvälisen oikeuden järjestelmä kehittyi.

Sodan jälkeistä maailmanjärjestystä oli kuitenkin Putinin mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana romutettu. Tilalle oli pyritty luomaan yksinapaista maailmaa, millä Putin viittasi mitä ilmeisemmin Yhdysvaltojen keskeiseen maailmanpoliittiseen asemaan. Putin ei nostanut esiin konkreettisia toimia, joilla sodan jälkeistä maailmanjärjestystä oli horjutettu. Hänen muissa yhteyksissä antamiensa lausuntojen perusteella voidaan olettaa hänen tarkoittaneen Naton johdolla tapahtunutta Jugoslavian pommittamista vuonna 1999, Yhdysvaltojen vuoden 2003 hyökkäystä Irakiin, samoin kuin edellä mainittua Gaddafin vastaista operaatiota.⁷²

Putinin esiin nostama ajatus siitä, että sodan jälkeinen maailma kylmän sodan asetelmineen olisi edustanut rauhaa ja vakautta on kyseenalainen. Putinin näkökulmasta oleellista on kuitenkin se, että kylmän sodan aikana Neuvostoliiton asema supervaltana oli kiistaton. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjä ei enenkään 1990-luvulla ollut yhtä merkittävä toimija. Venäjän johdon maailmankuvassa Neuvostoliiton hajoamisella ja sitä seuranneella 1990-luvun heikkouden ajalla onkin hyvin merkittävä rooli, ja hallinnon pyrkimyksenä on saada ulkoista tunnustusta Venäjän paluulle maailmanpolitiikan keskeisten toimijoiden joukkoon.⁷³

Kritiikistään huolimatta Putin nosti esiin Iso-Britannian, Ranskan ja Yhdysvaltojen ansiot osana voittoa. Länsiliittolaisten nimeäminen on harvinaista, sillä vuosi 2015 oli ainut kerta, jolloin Putin nimesi Ranskan. Yhdysvallat ja Britannia puolestaan mainittiin vuoden 2015 lisäksi vain vuonna 2023. Liittolaisten rooli ei nytkään ollut keskeinen, sillä Putinin mukaan kaikki ratkaisu-

taistelut käytiin Neuvostoliiton maaperällä. On luonnollista, että venäläisille suunnattu puhe korostaa Neuvostoliitossa käytyjä taisteluja. Lisäksi Neuvostoliiton keskeinen asema taistelukentillä on tosiasia, sillä kaatuneista saksalais-sotilaista 4/5 kuoli neuvostoarmeijaa vastaan taistellessaan.⁷⁴ Selvää on myös voittojen hinta, sillä pelkästään Stalingradissa puna-armeija menetti lähes puoli miljoonaa sotilasta kaatuneina kokonaistappioiden noustua yli miljoonaan.⁷⁵ Yhdysvaltojen sotilaita kaatui koko sodan aikana 292 100, Iso-Britannian puolestaan 379 672.⁷⁶

Silti länsiliittoutuneiden painoarvo oli merkittävä paitsi taistelukentillä, myös taloudellisen ja materiaalisen tuen antajana. Etenkin Yhdysvaltojen rooli oli keskeinen, sillä maa käytti sotaan 350 miljardia dollaria, enemmän kuin Saksa ja yhtä paljon kuin Iso-Britannia ja Neuvostoliitto yhteensä.⁷⁷ Sodan taloudelliset aspektit ovat heijastuneet puheisiin vuodesta 2016 alkaen, ja sittemmin teema on toistunut usein.⁷⁸ Vuonna 2016 Putin sanoi:

Nyt on vaikea käsittää, millaisia poikkeuksellisia ponnisteluja yli 1500 tehtaan uudelleensijoittaminen vaati. Muutamassa kuukaudessa ne alkoivat toimittaa rintamalle jatkuvasti panssarivaunuja, lentokoneita, ampumatarvikkeita ja sotatarvikkeita. Tämän mitä suurimman, ennennäkemättömän työvoiton ansiosta armeijamme pystyi työntämään vihollisen takaisin ja murskaamaan hyökkääjän, joka oli valjastanut käyttöönsä lähes koko Euroopan taloudellisen potentiaalin.⁷⁹

Taloudellisen teeman ilmestyminen puheisiin selittyy lännen Venäjään kohdistamilla pakotteilla. Tarkoituksena on viestittää, että Neuvostoliitto selvisi taloudellisesti yksin vuosien 1941–1945 koettelemuksista, eikä nykyisilläkään pakotteilla täten ole merkitystä. Samalla vahvistuu ajatus Neuvostoliiton käytännössä yksin saavuttamasta voitosta, etenkin kun lännen Neuvostoliitolle antamaa taloudellista apua ei huomioida. Huomioarvoista on, että Putin korosti Neuvostoliiton toimineen tilanteessa, jossa Saksa oli valjastanut käyttöönsä lähes koko Euroopan taloudellisen potentiaalin. On tietysti totta, että Saksa hyödynsi liittolaistensa ja miehittämiensä alueiden taloudellisia voimavaroja. Kuitenkin jättämällä mainitsematta lännen mittavan taloudellisen avun Putin kehystää lännen ensisijaiseksi taloudelliseksi rooliksi Saksan sotatoimien mahdollistamisen. Todellisuudessa Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian Neuvostoliitolle osoittaman Lend Lease -avun nimissä Neuvostoliittoon toimitettiin muun muassa aseistusta, ajoneuvoja ja ruokaa. Avun on katsottu pelastaneen maan

nälänhädältä talvella 1942–1943 ja parantaneen puna-armeijan liikkuvuutta tavalla, joka mahdollisti nopean etenemisen sodan myöhemmissä vaiheissa.⁸⁰

Vuodesta 2011 käynnissä ollut Syyrian sisällissota heijastui vuosien 2016 ja 2017 puheisiin. Venäjä oli osallistunut sotaan syyskuun 2015 lopusta alkaen diktaattori Bašar al-Assadin puolella. Syyriassa Venäjän ilmavoimat pommittivat niin ääri-islamilaisten Isisin joukkoja kuin Yhdysvaltojen ja Turkin tukemia oppositiovoimiakin. Ristiriidasta huolimatta Venäjä ja Yhdysvallat tekivät sodan puitteissa jonkin verran yhteistyötä.⁸¹ Sotilasoperaatio näkyi molemmissa puheissa asevoimien nykytilan korostumisena. Vuoden 2016 puheessaan Putin kehui sotilaiden ja komentajien osoittaneen olevansa suuren isänmaallisen sodan sankarien perinnön kunniakkaita jatkajia, ja vuotta myöhemmin hän sanoi venäläisen sotilaan olevan valmis mihin tahansa uhrauksiin maansa vuoksi. Vuosien 2016 ja 2017 puheet tekivät tietyssä määrin paluun 2000-luvun alussa esillä olleisiin teemoihin, sillä mahdollisuus kansainväliseen yhteistyöhön avautui jälleen terrorismin vastaisen taistelun muodossa. Merkilläpantavaa on, että vuonna 2017 Putin nimesi terrorismin ohella kansainvälisiksi uhkiksi uusnatsismin ja ekstremismin. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Putin käytti voitonpäivänä natsismin käsitettä nykyhetkeen viitatessaan.

Vuosien 2012–2017 länsikritiikki oli vuotta 2015 lukuun ottamatta varsin hillittyä. Putinin näinä vuosina esittämässä historiatulkinnoissa piili kuitenkin eräs tulevan vastakkainasettelun syistä. Esimerkiksi vuoden 2017 puheessaan hän sanoi, kuinka ”riemukas voitto hirveästä totalitaarisesta voimasta tulee aina säilymään ihmiskunnan historiassa suurimpana elämän ja järjen voittona kuolemasta ja barbaarisuudesta.” Puhumalla ”hirveän totalitaarisen voiman” kukistamisesta Putin antoi ymmärtää Stalinin Neuvostoliiton olleen totalitaarisen yhteiskuntamallin vastakohtana. Tämänkaltaiset tulkinnot olivat yhteensovittamattomia monien Itä- ja Keski-Euroopan maiden näkemysten kanssa, ja tulevana vuosina tämä ristiriita nousi puheissa suureen rooliin.

Puheet 2018–2021

2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen Venäjä on ollut osallisena niin sanotuissa muistisodissa Itä- ja Keski-Euroopan maiden kanssa, joiden historiapolitiittinen narratiivi on hyvin erilainen kuin Venäjän.⁸² Monissa alueen maissa historiapolitiikan tavoitteena on päästä eroon kommunismin ajan sym-

boleista ja narratiiveista. Esimerkiksi Puola kielsi vuonna 2017 totalitaristisia aatteita edustavat symbolit, mukaan lukien neuvostoliittolaiset muistomerkit.⁸³ Ukrainassa puolestaan yli 50 000 katua, aukiota ja muuta paikkaa nimettiin uudelleen vuosina 2015–2018 dekommunisaatiolakien säätämisen jälkeen.⁸⁴ Venäjä on nähnyt toimet haasteena omalle narratiivilleen, joka haastettuna on muuttunut entistäkin dogmaattisemmaksi.⁸⁵ Puheisiin tämä on vuodesta 2018 alkaen heijastunut tarpeena puolustaa Kremlin ”totuutta” ulkoisia ”valheita” vastaan.

Putin korostaa vuosittain, kuinka Neuvostoliitto vapautti Euroopan natsien vallasta. Paikoin hän ulottaa puna-armeijan roolin Euroopan ulkopuolelle sanoen Neuvostoliiton pelastaneen koko maailman.⁸⁶ Tämän narratiivin haastamisen hän esittää vääristelynä. Vuonna 2018 hän puhui sodan jälkeisestä tilanteesta, jossa ”kaikki maat, kaikki kansat ymmärsivät, että toisen maailmansodan lopputuloksen ratkaisi Neuvostoliitto.” Hän vertasi tilannetta nykyhetkeen, jossa hänen mukaansa nähtiin yrityksiä ”vetää ruksit yli niiden ihmisten teoista, jotka pelastivat Euroopan ja maailman orjuudelta ja holokaustin kauhuilta, yrityksiä väärentää sodan tapahtumia, haudata sankarit unohdukseen ja väärentää sekä uudelleenkirjoittaa historiaa.” Putinin mukaan Saksan liittolaisten ja sen valloittamaksi joutuneiden maiden toiminta oli häpeällistä. Hänen mukaansa: ”Tulemme aina olemaan ylpeitä siitä, että Neuvostoliiton kansa pysyi lujana eikä antanut periksi julmalle viholliselle, kun taas jotkut maat valitsivat mieluummin antautumisen, tekopyhän kompromissin tai suoran yhteistyön natsien kanssa.”⁸⁷

Putinin rinnastus on harhaanjohtava, sillä elokuussa 1939 Saksa ja Neuvostoliitto solmivat hyökkäämättömyyssopimuksen, jonka salaisessa lisäpöytäkirjassa Suomi, Baltian maat, Puola ja Romania jaettiin maiden välisiin vaikutuspiireihin. Molotov-Ribbentrop-sopimus nimellä tunnetun asiakirjan vuoksi Saksan ja Neuvostoliiton välillä oli huomattavaa yhteistoimintaa vuosina 1939–1941.⁸⁸ Putin pyrkiikin ennen kaikkea argumentoimaan, kuinka maailmanpoliittiset asetelmat eivät ole muuttuneet vuosikymmenten saatossa, sillä epäluotettavan lännen taholta tuleva vaara uhkasi edelleen Venäjää. Hän kehysti kiistakumppaninsa natsien perinnön jatkajiksi puhuessaan uusista uhista ”jotka kantavat samoja rumia piirteitä: itsekkyyttä ja suvaitsemattomuutta, aggressiivista nationalismia ja väitettä erityisyydestään.”⁸⁹

Putin palasi vuonna 2019 historiatulkintoihin jyrkin sananpainoin: ”Tänään näemme, kuinka monet maat vääristelevät tahallaan sotatapahtumia ja kuinka niitä, jotka kunnian ja ihmisarvon unohtaen palvelivat natseja, nyt ylistetään ja kuinka häpeämättömästi he valehtelevat lapsilleen ja pettävät esi-isänsä.” Putinin mukaan Venäjän pyhä tehtävä on sankarien kunnian suojeleminen.⁹⁰ Keskustelu

sodan syistä, tapahtumista ja opeista kävi erityisen vilkkaana sodan päättymisen 75-vuotisjuhlan alla. Syyskuussa 2019 Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman, joka Molotov-Ribbentrop-sopimukseen vedoten nimesi Saksan ja Neuvostoliiton syyllisiksi sotaan.⁹¹ Putin tulkinta oli aivan erilainen. Hän esitti näkemyksiään sodan syistä joulukuussa 2019 itsenäisten valtioiden yhteisön kokouksessa. Hän vähätteli Molotov-Ribbentrop-sopimuksen merkitystä rinnastaen sen muiden valtioiden Saksan kanssa solmimiin hyökkäämättömyyssopimuksiin. Hän nosti esiin syyskuussa 1938 solmitun Münchenin sopimuksen, jossa Iso-Britannia, Ranska, Italia ja Saksa sopivat Tšekkoslovakian Sudeettialueiden luovuttamisesta Saksalle.⁹² Näin länsi oli Putinin mukaan pettänyt liittolaisensa tilanteessa, joka oli ollut viimeinen tilaisuus pysäyttää Hitler ja siten laukaissut sotaan johtaneen tapahtumaketjun.⁹³

Putin esitti samankaltaisia ajatuksia vajaata viikkoa ennen vuoden 2020 paraatia, joka järjestettiin koronapandemian vuoksi poikkeuksellisesti 24.6.⁹⁴ Esseessään *75 vuotta suuresta voitosta: Yhteinen vastuu historiasta ja tulevaisuudesta* Putin näki jälleen Molotov-Ribbentrop-sopimuksen merkityksen vähäisenä ja korosti Münchenin tapahtumia. Neuvostoliiton toimia hän puolusti väittäen maan osallistuneen Puolan jakoon ainoastaan suojellakseen Itä-Puolassa asuneita ukrainalaisia ja valkovenäläisiä ja Baltian maiden hän puolestaan kirjoitti liittyneen Neuvostoliittoon kansainvälisen oikeuden mukaisesti.⁹⁵ Vuoden 2020 voitonpäivänpuheessa Putin tiivisti sotaa koskevan narratiivinsa ytimekkäästi:

Kansamme päihitti kauhean, totaalisen pahuuden, murskasi yli kuusisataa divisioonaa, tuhosi yli 75 prosenttia natsien ilmavoimista, tankeista ja tykistöä kulkiessaan oikeutettua ja ikuisen pyhää polkua loppuun saakka voitokkaaseen päämääräänsä! Tämä on sodan päätötuus, rehellinen ja selkeä. Meidän on suojeltava ja puolustettava sitä sekä siirrettävä se lapsillemme, lastenlapsillemme ja lastenlastenlapsillemme.⁹⁶

Puhuessaan totuudesta Putin vaikuttaa tarkoittavan faktojen sijaan oikeudenmukaisuutta,⁹⁷ jolloin oleellista ei ole Itä-Euroopan miehitys tai Neuvostoliiton sotarikokset vaan se, että muista poikkeavaa rohkeutta ja jalomielisyyttä edustanut Neuvostoliitto kukisti äärimmäisen pahuuden ja pelasti maailman. Liittämällä sodan muistoon pyhyyden käsitteen Putin erottaa sodasta käytävän keskustelun reaali maailmasta, siirtäen sen paremmin uskontoon sopivalle henkiselle maaperälle. Kyseessä on ritualistinen totuus, joka toimii linkkinä menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden välillä, sillä historiatietoisuus, jossa venäläiset ovat totuuden vaalijoita, on päämäärä itsessään: se on ominaisuus, jonka ansiosta

Venäjä erottautuu muista – ennen muuta lännestä – ja joka korostaa Venäjän asemaa suurvaltana.⁹⁸ Putinin manikealainen, nyansseista vapaa narratiivi heijastuu tapaan, jolla Putin puhuu sodanajan sukupolvesta. Presidentin mukaan neuvostokansalaiset voittivat sodan paitsi rohkeutensa ja patriotisminsa, myös omaksumiensa perivenäläisten arvojen, kiltteyden ja anteliaisuuden, ansiosta.⁹⁹

Vuonna 2021 Putin vei Neuvostoliiton ja Venäjän roolin korostamisen tavallista pidemmälle väittäessään, että ”sodan raskaimmilla hetkillä, niiden tärkeiden taisteluiden aikana, jotka ratkaisivat natsismin vastaisen taistelun, kansamme kulki yksin raskasta, sankarillista ja uhrautuvaa tietä kohti voittoa.” Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Putin esitti Neuvostoliiton olleen yksin Saksan vastaisessa kamppailussa. Sittemmin hän toisti väitteen vuonna 2024.¹⁰⁰ Vuoden 2021 puhe pidettiin aiempaa jännittyneemmässä ilmapiirissä, sillä tilanne Ukrainan rajoilla oli kiristynyt kevään 2021 aikana Venäjän keskitettyä rajalla joukkojaan.¹⁰¹ Ilmapiiri heijastui puheeseen, jossa Putin viittasi Ukrainaan ja sen läntisiin tukijoihin väittäen heidän olevan vaarassa toistaa menneisyyden virheet historiatulkintojensa vuoksi:

Historia vaatii, että siitä opitaan, mutta nyt näkyy merkkejä siitä, että suuria osia natsi-ideologiasta yritetään palauttaa kirjoittamalla uusiksi historiaa ... tänään todistamme kuolemanpartioiden elossa olevien jäsenten ja heidän seuraajiensa yrittävän uudelleenkirjoittaa historiaa ja antaa oikeutus petteille ja rikollisille, joiden kädet ovat tahtaantuneet satojen tuhansien siviilien verestä.¹⁰²

Puhe varoitti, että he ”jotka suunnittelevat uutta aggressiota eivät saa anteeksiantoa tai ymmärrystä.”¹⁰³ Ukrainan ja lännen väitettyihin natsisympatioihin vetoamalla Putin pohjusti hyökkäystä Ukrainaan, joka alkoi helmikuussa 2022. Näin teki myös Putinin heinäkuussa 2021 julkaisema essee *Venäläisten ja ukrainalaisten historiallisesta ykseydestä*, jossa hän kiisti Ukrainan Venäjästä erillisen identiteetin olemassaolon. Ukrainalaisuus oli Putinin mielestä lännessä kehitelty konstruktio, jonka olivat luoneet puolalaiset ja ”vähävenäläiset” eliitit. Nykyhetkeen palatessaan hän väitti Ukrainan nykyisen politiikan olevan seurausta lännen pyrkimyksistä luoda Ukrainasta ”antivenäläinen projekti.”¹⁰⁴ Kirjoituksen teemat nousivat esiin sodanaikaisissa puheissa vuosina 2022–2024.

Puheet hyökkäyssodan aikana 2022–2024

Venäläiset vetivät kesällä 2021 osan sotilaistaan pois Ukrainan rajalta, mutta syksyllä joukkojen keskittäminen jatkui.¹⁰⁵ Kireässä tilanteessa Venäjä esitti lännelle 17. joulukuuta vaatimuksia, joiden mukaan Naton olisi poistettava joukkonsa ja aseensa maista, jotka olivat liittyneet liittokuntaan vuoden 1997 jälkeen. Lisäksi Naton laajentuminen tulisi pysäyttää, eikä sen tulisi järjestää harjoituksia ilman Venäjän suostumusta Ukrainassa, Itä-Euroopassa, Kaukasuksen maissa tai Keski-Aasiassa.¹⁰⁶ Nato ja Yhdysvallat torjuivat ehdotukset tammikuussa ja tekivät omat, tuloksiin johtamattomat vastaehdotuksensa.¹⁰⁷ 24.2.2022 Venäjä aloitti täysimittainen hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan. Venäjän toimet tuomittiin jyrkästi länsimaissa, jotka ovat sodan aikana tukeneet Ukrainaa.¹⁰⁸

Julistaessaan ”sotilaallisen erikoisoperaation” alkaneeksi Putinin puhe liikkui tiiviisti lännen ympärillä – Ukraina mainittiin ensimmäisen kerran vasta puheen puolivälin tienoilla. Putin syytti lännen toimineen säännönmukaisesti Venäjää vastaan kylmän sodan päättymisestä alkaen. Huomio oli Yhdysvalloissa, jonka liittolaiset nähtiin sen tahtoa toteuttavina välineinä. Putin kehysti sotatoimia suuren isänmaallisen sodan kautta: Venäjän oli taisteltava läntistä uhkaa vastaan, sillä länsi pyrki luomaan Ukrainasta anti-Venäjän, mikä muodosti riskin Venäjän turvallisuudelle. Väittäen valheellisesti Ukrainan olevan natsien hallitsema maa, Putin vetosi Ukrainan sotilaisiin, jotteivat he tekisi vastarintaa venäläisille sillä ”teidän isänne, isoisänne ja isoisoisänne eivät taistelleet natsien miehittäjiä vastaan eivätkä puolustaneet yhteistä isänmaatamme, jotta nykyiset uusnatsit voisivat ottaa vallan Ukrainassa.”¹⁰⁹

Ajatus eksistentiaalisesta uhasta, joka nousee suuren isänmaallisen sodan tunteikkaista muistoista auttaa esittämään sotatoimet ainoana vaihtoehtona – menneisyyden kauhut toistuvat, ellei Venäjä palaa vuosien 1941–1945 rooliinsa. Tämä on malliesimerkki Timothy Snyderin lanseeraaman ”ikuisuuden politiikan” hyödyntämisestä. Putin toistaa syklisesti toistuvaa uhriutumistarinaa, jossa samat uhat nousevat esiin aina uudelleen ja uhkien torjuminen toimii hallinnon vallan oikeutuksena.¹¹⁰ Ensimmäisessä sodan aikaisessa voitonpäivän puheessaan Putin oikeutti hyökkäystään vetoamalla historiallisiin merkkihenkilöihin asettaen rinta rinnan niin Kiovan Rusin, Venäjän keisarikunnan kuin Neuvostoliitonkin sankareita, kuten Prinssi Svjatoslavin, marsalkka Suvorovin ja kenraali Nikolai Vatuninin.¹¹¹ Näin hän asetti Ukrainan sodan laajempaan historialliseen kontekstiin, jolloin nykyinen taistelu asettui osaksi samaa jatkumoa paitsi suu-

ren isänmaallisen sodan, myös muiden Venäjän käymien voittoisiksi ja oikeamielisiksi miellettyjen sotien kanssa.

Uutena elementtinä puheessa oli liberaalin arvomaailman kritiikki. Venäjän ja lännen suhteiden kiristytessä länsimaaisessa keskustelussa on esitetty maailman elävän toista kylmää sotaa.¹¹² Ajatusta voi kritisoida, sillä nykyhetken välirikko perustuu muille tekijöille kuin kylmän sodan ideologinen kamppailu. Silti on kiistämätöntä, että tämänhetkinenkin vastakkainasettelu perustuu osin maailmankuvien väliselle ristiriidalle. Venäjä pyrkii asemoitumaan ”perinteisten arvojen” suojelijaksi ”moraalitonta” länttä vastaan. Venäjä esitetään maaksi, jossa perinteinen naisen, miehen ja heidän lapsiensa muodostama perhemalli on suuremmassa arvossa kuin länessä. Arkitodellisuuden kanssa ideaalilla on vähemmän tekemistä kuin retoriikka antaa ymmärtää, sillä avioerot ovat Venäjällä yleisiä ja lapsiluvut matalia.¹¹³ Valtion konservatiivisen ideologian näkökulmasta tietyt ihmisen ominaisuudet, kuten sukupuoli, seksuaalisuus tai kansallisuus, eivät ole helposti muutettavissa olevia sosiaalisia konstruktioita, vaan perimmäinen osa ihmisyyttä. Liberaalin politiikan katsotaan näin ollen uhkaavan ihmisyyden ydintä.¹¹⁴ Arvomaailma heijastuu lainsäädännön kautta kansalaisten elämään. Perinteisten arvojen nojalla perheväkivalta poistettiin rikoslaista vuonna 2017¹¹⁵ ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia on merkittävästi kavennettu.¹¹⁶ Kysymykset sukupuolesta ja seksuaalisuudesta ovat lisäksi yhteydessä turvallisuuspolitiikkaan, sillä Venäjä kytkee teemat kansakunnan olemassaoloon. Tämä on heijastunut suoraan myös sen käymään sotaan Ukrainassa, jota Venäjä on vuodesta 2014 lähtien perustellut osin ”perinteisten” arvojen suojelulla.¹¹⁷

Vuonna 2022 Putin, viitaten seksuaalivähemmistöjen oikeuksiin, kritisoi länttä ”yrityksestä peruuttaa tuhatvuotiset arvot.”¹¹⁸ Hän yhdisti teeman sodasta käytävään keskusteluun, liittäen lännen arvomaailman osaksi sen ”valheellista” tulkintaa sodan tapahtumista: ”tämänkaltaisen moraalinen alennus perustuu toisen maailmansodan kyyniseen väärentelyyn, mikä eskaloi russofobია, ylittää petteureita, pilkkaa heidän uhriensa muistoa ja unohtaa heidät, jotka voittivat sodan kärsimystensä kautta.”¹¹⁹ Putin palasi arvokysymyksiin myös seuraavana vuonna, jolloin hän yhdisti liberaalit arvot lännen taholta tuleviin turvallisuusuhkiin. Putinin mukaan lännen ”globalistieliiitti jankuttaa erityisyydestään” ja ”yllyttää ihmisiä käymään toistensa kimppuun ja hajottaa yhteiskuntia, provosoi verisiä konflikteja ja vallankaappauksia, kylvää vihaa, russofobია, aggressiivista nationalismia sekä tuhoaa myös perheiden sisäisiä perinteisiä arvoja, jotka tekevät ihmisestä ihmisen.”¹²⁰

Länsimaisessa kontekstissa seksuaalivähemmistöjen ja ”veristen konfliktien” rinnastaminen voi kuulostaa hämmästyttävältä, mutta Venäjällä välttämättä ei. Levadan 2021 kyselyn mukaan 68 prosenttia venäläisistä ei hyväksy kahden aikuisen välistä suostumuksellista suhdetta, mikäli he ovat samaa sukupuolta. Kysyttäessä suhtautumista homoseksuaaleja kohtaan, tunsivat 38 prosenttia inhotusta tai pelkoa, mutta ystävällisyyttä sanoi tuntevansa vain kolme prosenttia. Lisäksi 59 prosenttia oli sitä mieltä, ettei homoilla tulisi olla samoja oikeuksia kuin muilla.¹²¹ Puhuessaan perinteisistä arvoista Putin määrittää hyväksyttävää tapaa olla venäläinen, jolloin he, jotka eivät arvomaailmaa jaa, ovat toisia.¹²² Samalla Putinin viestin on tarkoitus tavoittaa myös ulkomaailma, sillä Venäjän paikka maailmassa määräytyy osin arvojen kontekstissa.¹²³ Viestin voidaan olettaa saavan vastakaikua Unkarin kaltaisissa valtioissa, joissa suhtautuminen Venäjään on melko myönteistä.¹²⁴ Myös Afrikassa Venäjän viesti voi olla tehokas. Neuvostoliiton perillisenä Venäjä nauttii kunnioitusta monin paikoin maanosaa, sillä Neuvostoliitto tuki useiden alueen maiden itsenäisyyshankkeita.¹²⁵ Lisäksi läntisten toimijoiden arvopuhe toimii huonosti alueella, jossa historiallinen kuva lännestä perustuu usein alistamiseen.¹²⁶ Afrikkaan ja muihin niin sanotun globaalin etelän maihin Putin pyrki vetoamaan myös vuoden 2024 puheessaan, jossa hän nosti esiin kolonialismin korostaessaan lännen moraalista rappiota.¹²⁷

Vaikka Putin näkee lännen moraalittomana toimijana, on hän sodankin aikana vakuuttanut Venäjän olevan valmis edistämään yhteistyötä rauhan puolesta.¹²⁸ Hänen narratiivissaan esteenä yhteistoiminnalle on länsi. Vuoden 2022 puheessaan hän nosti esiin Venäjän joulukuussa 2021 lännelle tekemän ehdotuksen, joka hänen mukaansa oli osapuolten intressit huomioiva kompromissi.¹²⁹ Lännen torjuva suhtautuminen Venäjän sopimusluonnokseen paljasti Putinin mukaan sen aggressiiviset tarkoitukset, joiden vuoksi Venäjä oli pakotettu toimimaan. Putinin mukaan lännen tukema Ukraina suunnitteli aggressiivisia toimia maansa venäläistä vähemmistöä kohtaan:

Uusi rangaistusoperaatio Donbasiin ja hyökkäys historiallisille maillemme, mukaan lukien Krimille, oli avoimessa valmistelussa. Kiova ilmoitti voivansa hankkia ydinaseita. NATO-blokki aloitti aktiivisen sotilaallisen varautumisen rajoillamme. Näin ollen rajoillamme oli kehkeytymässä uhkaava tilanne, jota oli mahdotonta hyväksyä. Kaikki viittasi siihen, että yhteenotto USA:n ja sen käskyläisten tukemien uusnatsien ja banderiittien välillä oli väistämätön.¹³⁰

Banderiiteilla Putin viittasi ukrainalaiseen Stepan Banderaan (1909–1959), äärioikeistolaiseen nationalistiin, jonka johtama liike teki toisen maailmansodan aikana yhteistyötä natsien kanssa.¹³¹ Sodan jälkeen banderiiteilla viitattiin Neuvostoliitossa yleisesti ukrainalaisiin nationalisteihin.¹³² Nostamalla esiin Banderan Putin pyrki vahvistamaan mielikuvaa Ukrainasta natsimielisenä vihollisena ja oikeuttamaan Venäjän toimia vuosien 1941–1945 tapahtumien avulla. Samalla Ukrainan toisen maailmansodan aikaiseksi viitepisteeksi nousee tarkoituushakuisesti juuri Bandera siitäkin huolimatta, että noin seitsemän miljoonaa ukrainalaista kuoli toisessa maailmansodassa, heistä noin 1,4 miljoonaa taistelllessaan puna-armeijan riveissä natsismia vastaan.¹³³ Käynnissä olleesta sodasta huolimatta Ukrainan rooli Venäjän vihollisena oli toissijainen länsivastaiselle narratiiville. Vuonna 2023 Putin liitti jälleen historiatulkintoista käytävät kiistat osaksi lännen strategiaa. Neuvostosotilaiden muistomerkkien ja voittajien muiston häpäisyn lisäksi tavoitteena oli luoda ”todellinen kultti natseille ja heidän apureilleen.” Putinin mukaan tämä oli:

revanssin hakemista niiltä, jotka olivat kyynisesti ja näkyvästi suunnittelemassa uutta marssia Venäjälle, ja jotka kokosivat yhteen uus-natsistisen roskaväen ympäri maailmaa tätä tarkoitusta varten. Heidän päämääräänsä – eikä siinä ole mitään uutta – oli hajottaa ja tuhota maamme, nollata ja mitätöidä toisen maailmansodan lopputulokset, hajottaa kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä ja kansainvälinen laki ja kuristaa kaikki suvereenit kehityksen keskuskeskukset.¹³⁴

Putinin narratiivia voi tarkastella *pessoptimismin* ja nationalistisen konspirationismin käsitteiden kautta. Ensin mainittu viittaa siihen, kuinka nationalistisessa retoriikassa ylpeys historiasta yhdistyy nöyryytyksen kokemuksiin, jolloin muodostuu niin sanottu ylpeän uhrin narratiivi.¹³⁵ Venäjän kirkkain hetki oli voitto toisessa maailmansodassa, mutta ulkomaailma ei Putinin mukaan osoita tästä kiitollisuutta, vaan pyrkii häivyttämään saavutuksen historiasta. Venäjän historiallisen roolin väheksyminen näyttäytyy hänen retoriikassaan osana lännen laajempaa pyrkimystä minimoida Venäjän kansainvälistä asemaa. Näin historiatulkintoista käytävät kiistat yhdistyvät nationaliseen konspirationismiin, jossa vihanieliset toimijat, tässä tapauksessa länsi, juonittelevat Venäjää vastaan.¹³⁶ Länsi tarkoittaa ennen muuta Yhdysvaltoja pienempien toimijoiden näyttäytyessä ”satelliitteina, jotka teeskentelevät, etteivät huomaa mitään ja sietävät kaiken.”¹³⁷

Yhdysvaltojen korostaminen perustuu paitsi sen todelliseen, joskin Putinin tapauksessa liioiteltuun, vaikutusvaltaan, myös sen käyttökelpoisuuteen vihol-

liskuvan luonnissa, sillä Yhdysvallat on venäläisten keskuudessa inhotuin valtio.¹³⁸ Kuitenkin ottaen huomioon Yhdysvaltojen presidentiksi tammikuussa 2025 palanneen Donald Trumpin ilmeiset Venäjä-sympatiat, on mahdollista, että Yhdysvaltojen kritiikki vaimenee tulevissa puheissa. Yhdysvaltojen lisäksi myös ajatuksella Naton uhasta on kaikupohjaa. Kesällä 2022 60 prosenttia Levadan kyselytutkimukseen vastanneista venäläisistä arvioi maalla olevan syytä pelätä Natoa ja Ukrainan mahdollisen jäsenyyden koki uhaksi yli 80 prosenttia.¹³⁹ Narratiivi lännen muodostamasta konkreettisesta uhasta on oleellinen sodan oikeutuksen kannalta, sillä Levadan kysely vuodelta 2021 osoittaa, että 66 prosenttia venäläisistä haluaa ennen kaikkea elää korkean elintason maassa, joka ei välttämättä kuulu maailman johtaviin valtioihin.¹⁴⁰ Toisin sanoen pelkkä geopolittinen argumentti yksinapaisen maailman kumoamisesta tuskin olisi riittävä peruste sodalle. Lännen korostaminen myös selittää venäläisten odotettua heikompaa menestystä sodassa. Ennen kaikkea se riistää Ukrainalta toimijuuden, jolloin maa näyttäytyy lännen kontrolloimana nukkevaltiona, jota hallitsee Venäjälle vihamielinen hallinto. Ukrainalaisista itsestään on tulkinnan mukaan tullut valtaan päässeeseen rikollisen hallinnon panttivankeja. Kokonaisuus esitetään osaksi prosessia, jonka lopullisena tavoitteena on tuhota Venäjä.¹⁴¹

Puheiden sotatapahtumia koskeva pääviesti on säilynyt Ukrainan sodan aikana jokseenkin samana – keskiössä on vapauttajana toimineen Neuvostoliiton lähes yksin saavuttamana voitto, jonka vuoksi maailma pelastui. Putinin puheissa, samoin kuin venäläisten näkemyksissä yleisemminkin, on kuitenkin havaittavissa merkkejä muutoksesta suuntaan, jossa ei välttämättä ole kyse vain oman roolin korostamisesta. Vuonna 2024 Putinin puhui kuinka ”sodan kolmen ensimmäisen pitkän ja rankan vuoden ajan Neuvostoliitto tasavaltoineen taisteli natsseja vastaan käytännössä yksin, samalla kun käytännössä koko Eurooppa työskenteli natsien sotakoneen hyväksi.”¹⁴² Puhueessaan koko Euroopasta Putin viittaa paitsi Saksan liittolaisiin, myös miehitettyihin alueisiin, joiden resursseja Saksa käytti.

On mahdollista, että Euroopan rooli on muutoksessa, jolloin se ei enää näytetty ensisijaisesti vähäpätöisenä liittolaisena tai Neuvostoliiton pelastamana uhrina vaan Saksan aiheuttaman tuhon osasyllisenä. Tätä teemaa Putin nosti esiin myös Stalingradin taistelun muistoksi pitämässään puheessa helmiskuussa 2023. Hän rinnasti Stalingradin ja Ukrainan, joissa molemmissa oli hänen mukaansa kyse kamppailusta ”kollektiivista länttä” vastaan. Hän vertasi Saksan valloitusotaa lännen Ukrainalle antamaan sotilasapuun, sillä Venäjä oli ”jälleen

saksalaisten Leopard-tankkien uhkaama” ja lännen suunnitelmissa oli taistella Venäjää vastaan Ukrainan maaperällä Hitlerin seuraajien avulla.¹⁴³

Onko nykypäivän vihollinen muodostumassa myös toisen maailmansodan aikaiseksi vastustajaksi? Levadan vuonna 2024 julkaisema tutkimus kysyi venäläisiltä, ”mitkä valtiot olivat liittolaisiamme suuressa isänmaallisessa sodassa?” Tuloksista voidaan havaita Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan saamien mainintojen, jotka olivat vuodesta toiseen pysyneet samoissa lukemissa, olleen mittaushistorian alhaisimmalla tasolla. Oheinen taulukko osoittaa mittaushistorian trendit vuodesta 2000 vuoteen 2024.¹⁴⁴

	2000	2001	2004	2005	2014	2015	2024
Yhdysvallat	68 %	66 %	60 %	65 %	51 %	57 %	47 %
Britannia	59 %	59 %	57 %	63 %	55 %	56 %	46 %
Ranska	34 %	28 %	33 %	36 %	24 %	26 %	22 %
Puola	16 %	19 %	15 %	20 %	15 %	13 %	15 %
Kiina	1 %	2 %	2 %	2 %	3 %	13 %	8 %

Samassa kyselyssä kartoitettiin myös sodan aikaisia vihollisia. Näkemyksissä, joiden mukaan länsiliittoutuneet olivat Neuvostoliiton vihollisia, on tapahtunut kasvua, vaikkakin näkemystä kannattavat yhä vain harvat. Vuonna 2005 vain kaksi prosenttia vastanneista piti Yhdysvaltoja vihollisena, kun taas vuonna 2024 lukema oli noussut kuuteen prosenttiin. Vuonna 2005 Iso-Britanniaa piti vihollisena prosentti vastanneista, vuonna 2024 puolestaan viisi prosenttia. Kiinan osuus oli tippunut vuoden 2005 neljästä prosentista vuoden 2024 yhteen prosenttiin.¹⁴⁵

Kiinan rooli on muutenkin muutoksessa. Kuten taulukosta voidaan havaita, ennen vuotta 2015 harva mainitsi Kiinaa liittolaisena. Vuonna 2015 tapahtui muutos ja Kiinan maininneiden lukumäärä moninkertaistui. Vaikka lukema laski vuoteen 2024 mennessä, oli maan koettu rooli edelleen paljon suurempi kuin mittaushistorian alussa. Kiinan kasvanut rooli on heijastunut myös puheisiin. 2015 Putin mainitsi maan ensi kertaa, ja sittemmin Kiina on noussut esiin vuosina 2020, 2022 ja 2024. Toisin sanoen Kiina mainitaan liittolaisena useammin kuin Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Vaikka Kiinan panos Japanin vastaisessa sodassa on kiistämätön, on voitonpäivän tarkoitus juhlistaa Saksasta saavutettua voittoa. Kiinan roolin korostaminen alleviivaa maailmanpolitiikan vaikutusta painotuksiin, sillä se mainittiin ensi kertaa aikana, jolloin maiden suhteet olivat lämmenneet, samalla kun Venäjän ja lännen välit olivat

hyiset Krimin miehityksen ja Itä-Ukrainan sodan vuoksi.¹⁴⁶ Kiinan saamista maininnoista huolimatta on todennäköistä, että lännen rooli säilyy puheissa keskeisenä, sillä sen osittainen esiinnousu vihollisena rinnastuu pidempään historialliseen jatkumoon, jossa lännen toiminta on keskeistä Venäjän itseymmärryksen kannalta.

Kokonaisuutena tarkasteltuna Putinin retoriikassa on paljon menneisyydestä tuttua. Hänen sotaa koskeva mustavalkoinen narratiivinsa luotiin jo Neuvostoliitossa. Niin ikään oman maan esittäminen rauhanomaisena ja kiistakumppanien leimaaminen fasisteiksi kuuluivat Neuvostoliiton toiminatatapoihiin.¹⁴⁷ Salaliittomaiset narratiivitkaan eivät ole Putinin keksintö vaan niiden juuret voidaan jäljittää vähintään Stalinin aikaan.¹⁴⁸ Putinin retoriset valinnat eivät kuitenkaan ole riippuvaisia menneisyyden esimerkeistä, vaan hänelle on ominaista tulkita sodan ajan tapahtumia opportunistisesti nykyhetken tilanteesta käsin. Länsiliittolaisten rooli on kutistunut suhteiden kiristyessä ja Ukraina, joka oli keskeinen osa Neuvostoliittoa ja sen sotaponnisteluja, näyttäytyy yksinomaan natsistisen vihollisen roolissa. Kun tarve niin vaatii, saa Putin mahdutettua jopa seksuaalivähemmistöjen oikeudet osaksi suuren isänmaallisen sodan narratiivia. Kuten Ivan Kurilla on todennut, käyttäessään nykyisyyden ja menneisyyden yhdistäviä analogeja Putin ei vaikuta ainoastaan nykyhetken tulkintaan. Sen sijaan hän aktiivisesti muokkaa myös menneisyydestä tehtäviä tulkintoja, usein todellisten tapahtumien kannalta kestävämmään suuntaan.¹⁴⁹ Näin toimimalla Putin väristelee totuutta, jota hän vuodesta toiseen väittää puolustavansa.

Yhteenveto

Puheissaan Putin on kasvavissa määrin korostanut Venäjän ja lännen välistä kiuhaa. Erojen juurisyys löytyvät hänen mukaansa historiasta. Neuvostoliitto, jonka suorana perillisenä Venäjä näyttäytyy, kukisti kansallissosialistisen Saksan käytännössä yksin. Liittolaisten rooli oli vähäpätöinen ja länsi saakin kiittää pelastumisestaan Neuvostoliittoa ja Venäjää. Konteksti huomioiden painotus ei ole yllättävä. Riippumatta Venäjän ja lännen väleistä, ovat puheet aina korostaneet Neuvostoliiton ja Venäjän roolia ja tulevat luultavasti tekemään niin tulevaisuudessakin, presidentistä riippumatta. Puheissa on kuitenkin nähtävissä seikkoja, jotka voivat kieliä länsiliittolaisten roolin olevan muuttumassa. Putin on entistä suorasanaisemmin väittänyt Neuvostoliiton taistelleen ratkaisevilla hetkillä yksin ja ratkaisseet so-

dan taloudelliset haasteet itse. Samaan aikaan Euroopan roolia osana Saksan sotakoneistoa on korostettu.

Putin on etenkin vuodesta 2018 alkaen kehystänyt Kremlin ”totuutta” kyseenalaistavat narratiivit osaksi poliittista kampanjaa, jonka tarkoituksena on Yhdysvaltojen johtaman yksinapaisen maailman tukeminen. Tämän kehityksen huipentumaksi Putin esittää Ukrainan tilanteen. Putin ei pidä Ukrainaa itsenäisenä toimijana, vaan väittää sen olevan lännen kontrollissa oleva natsistinen valtio. Lännen roolin keskeinen asema johtunee vuoden 2022 hyökkäyksen epäonnistumisesta ja siitä syntyneestä tarpeesta kehystää hyökkäyssota suuren isänmaallisen sodan kaltaiseksi puolustukselliseksi selviytymiskamppailuksi. Vetoaminen natsismiin palauttaa Venäjän vuosien 1941–1945 rooliin, jolloin maalla ei näennäisesti ole muuta vaihtoehtoa kuin taistella.

Suuren isänmaallisen sodan perintöä muokataan opportunistisesti sopimaan kulloisenkin hetken poliittiseen kontekstiin. Huomattavin esimerkki on puheisiin viime vuosina ilmaantunut liberaalin arvomaailman kritiikki. Venäjän niin sanottu tuhatvuotiset arvot liitetään kyynisesti osaksi suuren isänmaallisen sodan perintöä, jonka varjolla liberalismiin kritiikki on saatu mukaan osaksi länsivastaista retoriikkaa. Yltyneestä lännen kritiikistään huolimatta Putin pitää yhä puheissaan auki mahdollisuutta yhteistyölle, mutta tämän yhteistyön tulisi tapahtua Venäjän haluamissa puitteissa. Samalla yhteistyömahdollisuuksien pitäminen avoimena antaa Putinille tilaisuuden kehystää Venäjää järkeväksi ja rauhantahtoiseksi toimijaksi, jonka toiveisiin kohtuuton länsi ei vastaa.

FT in spe Antti Okko väitteli yleisen historian oppiaineesta Jyväskylän yliopistosta kesäkuussa 2025. Väitöskirjatutkimuksessaan hän tarkasteli venäjänkieliseltä kulttuurialueelta tulevan rockmusiikin politisoitunutta vastaanottoa Yhdysvalloissa. Populaarikulttuurin yhteiskunnallisten merkitysten lisäksi hän on kiinnostunut venäläisestä historiapolitiikasta ja venäläisessä keskustelussa ilmenevistä länsivastaisista narratiiveista.

Viitteet

- 1 Levada 2020.
- 2 Harrison 2021.
- 3 Esimerkiksi valtioon kytköksissä oleva Venäjän sotahistoriallinen seura pitää yllä sodan muistoa ja siitä rakennuttua narratiivia. Ks. Mikkonen 2022.
- 4 Levada 2016.

- 5 *Meduza* 2024.
- 6 Luntinen 2015, 734.
- 7 Hlevnjuk 2019, 342–343.
- 8 Talbott 1971, 468–475.
- 9 Edele 2019, 786.
- 10 Malinova 2017, 50.
- 11 Petrone 2023.
- 12 Edwards & Rabbia 2022, 76.
- 13 Edele 2017, 97.
- 14 Forest 2002, 529–530.
- 15 Malinova 2017, 44–45.
- 16 Malinova 2017, 50.
- 17 Smith 2002, 86–89.
- 18 Malinova 2017, 54.
- 19 Federalnyi zakon ot 19.05.1995.
- 20 Parppei 2023, 42.
- 21 Malinova 2017, 55.
- 22 Putin 2000.
- 23 Putin 2002 ja 2003.
- 24 O'Loughlin, Tuathail & Kolossov 2004, 3.
- 25 Palonkorpi & Smith 2005, 18.
- 26 Putin 2005.
- 27 Putin 2007.
- 28 Putin 2007b.
- 29 Medvedev 2009.
- 30 Barry 2010.
- 31 Laine 2020, 17.
- 32 Koesel & Bunce 2012, 415.
- 33 Astrasheuskaya & De Carbonnel 2012.
- 34 Putin 2012b.
- 35 Laine 2020, 17.
- 36 Putin 2013.
- 37 Presidentin asetus 2024.
- 38 Mikkonen 2022, 122.
- 39 Laine 2020, 17.
- 40 Edele 2017, 97.
- 41 Mikkonen 2022, 121.
- 42 Parppei 2023, 42.
- 43 Mikkonen & Parkkinen 2023, 5; Edele 2017, 90.
- 44 Chkhaidze 2024; Sarotte 2023.
- 45 Miller 2023.
- 46 Tuikka 2007, 302.
- 47 Mikkonen & Parkkinen 2023, 5.
- 48 Korpela 2023, 129.
- 49 Mikkonen 2022, 122.
- 50 Parppei 2023, 42.

- 51 Parppei 2023, 40.
- 52 Parppei 2023, 69.
- 53 Mikkonen & Parkkinen 2023, 7–8.
- 54 Edele 2017, 97–98.
- 55 Antopov 2019, 412.
- 56 Malinova 2017, 60–61.
- 57 Tarkemmin Libyasta ks. esim. Petersson 2024.
- 58 RBK 2011.
- 59 Putin 2012.
- 60 Putin 2013.
- 61 Putin 2005.
- 62 Tarkemmin EU:n ja Ukrainan neuvotteluista ks. esim. Van der Loo & Akhmediani 2020.
- 63 Sevastopol vuosina 2014, 2019–2021, Krim 2022 ja 2024.
- 64 Kudelia 2014.
- 65 Robinson 2016, 514–516.
- 66 Korhonen, Simola & Solanko 2018.
- 67 Horbyk 2015.
- 68 Putin 2014b.
- 69 The White House 2005.
- 70 Putin 2015.
- 71 Putin 2015.
- 72 Putin nosti tapaukset esiin muun muassa julistaessaan ”sotilaallista erikoisoperaatiota” 24.2.2022. Ks. Putin 2022b.
- 73 Laruelle 2024, 13.
- 74 Andrews 2010, 687.
- 75 Beevor 2000, 466.
- 76 Andrews 2010, 687.
- 77 Andrews 2015, 687–668.
- 78 Putin 2016–2019 ja 2021.
- 79 Putin 2016.
- 80 Beevor 2012, 263.
- 81 Hamilton, Miller & Stein 2020.
- 82 Malinova 2017, 66.
- 83 BBC 2017.
- 84 Yurchuk 2018.
- 85 Kurilla 2020, 503–504.
- 86 Putin 2012, 2013, 2018 ja 2020.
- 87 Putin 2018.
- 88 Sen lisäksi, että maat jakoivat Euroopan maita etupiireihinsä, yhteistyötä oli myös esimerkiksi talouden saralla. Ks. Beevor 2012, 224–225.
- 89 Putin 2018.
- 90 Putin 2019.
- 91 Join motion for a resolution on the importance of European remembrance for the future of Europe.
- 92 Tarkemmin Münchenin sopimuksesta ks. Zagare & Kilgour 2022.
- 93 Neformalnyi sammit SNG.

- 94 Kuten Putin puheessaan muistutti, päivämäärä oli sama kuin ensimmäisessä, vuoden 1945 paraatissa.
- 95 Putin 2020b.
- 96 Putin 2020.
- 97 Putinin käyttämä venäjänkielinen sana pravda, totuus, sisältää oikeudenmukaisuuteen viittaavia konnotaatioita. Parkkinen 2022, 108–110.
- 98 McGlynn 2023, 229.
- 99 Putin 2021.
- 100 Putin 2024.
- 101 Bielieskov 2021.
- 102 Putin 2021.
- 103 Putin 2021.
- 104 Putin 2021b. Tarkempi analyysi Putinin sisällöstä ks. Parkkinen & Mikkonen 2023.
- 105 Harris & Sonne 2021.
- 106 Venäjän ulkoministeriön sopimusluonnos.
- 107 Kacprzyk 2022.
- 108 Ukraine Support Tracker.
- 109 Putin 2022b.
- 110 Snyder 2018, 16.
- 111 Putin 2022.
- 112 Ketlerienė 2024; Legvold 2014; Henley 2022.
- 113 Laruelle 2024, 18; Karatnycky 2024; Mehrara 2024.
- 114 Laruelle 2024, 16.
- 115 Semukhina 2020.
- 116 Katsuba 2024.
- 117 Edenberg 2017.
- 118 Putin 2022.
- 119 Putin 2020.
- 120 Putin 2023.
- 121 Huomionarvoista on vastanneiden ikäjakauma. Samaa sukupuolta olevien aikuisten suostumuksellisen suhteen hyväksyi 18–24-vuotiaiden ikäluokassa niukka enemmistö, kun taas yli 55-vuotiaista vain 25 prosenttia. Levada 2021a.
- 122 Laine 2021, 93–94.
- 123 Edenberg 2018.
- 124 Simons 2015.
- 125 Marjomaa 2023, 86.
- 126 Marjomaa 2023, 80.
- 127 Putin 2024.
- 128 Yleisluontoiset vetoamukset rauhan puolesta toistuvat lähes kaikissa puheissa. Ainoa poikkeus oli vuosi 2013.
- 129 Putin 2022.
- 130 Putin 2022.
- 131 Edele 2017, 90–91.
- 132 Lehto 2018, viite 3.
- 133 Coleman 2022, 119–220.
- 134 Putin 2023.

- 135 Sopanen 2023, 326.
- 136 Sopanen 2023, 326.
- 137 Putin 2022.
- 138 Levada 2023.
- 139 Levada 2022.
- 140 Levada 2021b.
- 141 Putin 2023.
- 142 Putin 2024. Kuten todettua vastaava ajatus nousi esiin myös vuoden 2016 puheessa.
- 143 Putin 2023b.
- 144 Levada 2024.
- 145 Levada 2024.
- 146 Gabuev 2016.
- 147 Lampela 2022, 127.
- 148 Laruelle 2024, 13.
- 149 Kurilla 2025, 220.

Lähteet

Puheet ja muut primäärilähteet

- "Join motion for a resolution on the importance of European remembrance for the future of Europe." European Parliament, 18. syyskuuta 2019. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2019-0097_EN.html
- Levada 2016. "Parad pobedy i aktsija «Bessmertnyi polk." Levada Center, 31. toukokuuta 2016. <https://www.levada.ru/2016/05/31/parad-pobedy-i-aktsiya-bessmertnyi-polk/>
- Levada 2021a. "The attitude of Russians to the LGBT community." Levada Center, 19. lokakuuta 2021. <https://www.levada.ru/en/2021/10/19/the-attitude-of-russians-to-the-lgbt-community/>
- Levada 2021b. "What do Russians think Russia should be like?" Levada Center, 5. lokakuuta 2021. <https://www.levada.ru/en/2021/10/05/what-do-russians-think-russia-should-be-like/>
- Levada 2020. "Memory and pride." Levada Center, 5. marraskuuta 2020. <https://www.levada.ru/en/2020/11/05/memory-and-pride/>
- Levada 2022. "Russia and NATO." Levada Center, 10. kesäkuuta 2022. <https://www.levada.ru/en/2022/06/10/russia-andnato/>
- Levada 2023. "Attitude to countries." Levada Center, 5. huhtikuuta 2023. <https://www.levada.ru/en/2023/04/05/attitude-to-countries-february-2023/>
- Levada 2024. "Massovye predstavlenija o sojuznikah i protivnikah SSSR vo Vtoroi mirovoi voine i o tom, kakaja strana vnesla naibolšii vklad v pobedu nad Germanijei". Levada Center, 9. heinäkuuta 2024. <https://www.levada.ru/2024/07/09/massovye-predsta->

- [vleniya-o-soyuznikah-i-protivnikah-sssr-vo-vtoroj-mirovoj-vojne-i-o-tom-ka-kaya-strana-vnesla-naibolshij-vklad-v-pobedu-nad-germaniej/](#)
- Medvedev, Dmitri 2009. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 64-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2009. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/4015>
- "Neformalnyi sammit SNG." Prezident Rossii, 20. joulukuuta 2019. <http://kremlin.ru/events/president/news/62376>
- Presidentin asetus 2024. "Ukaz Prezidenta Rossiiskoi Federatsii ot 19.08.2024 #702." Ofitsialnoe opublikovanie pravovyh aktov, 19. elokuuta 2024. <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202408190001>
- Putin 2013b. "Zasedanie meždunarodnogo diskussionnogo kluba 'Valdai.'" Prezident Rossii, 19. syyskuuta 2013. <http://kremlin.ru/events/president/news/19243>
- Putin, Vladimir 2000. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 55-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2000. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21421>
- Putin, Vladimir 2002. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 57-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2002. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21587>
- Putin, Vladimir 2003. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 57-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2003. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21991>
- Putin, Vladimir 2005. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 60-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2005. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22959>
- Putin, Vladimir 2007. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 62-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2007. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24238>
- Putin, Vladimir 2007b. "Vystuplenie i diskussija na Mjunhenskoi konferentsii po voprosam politiki i bezopasnosti." Prezident Rossii, 20. helmikuuta 2007. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
- Putin, Vladimir 2012. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 67-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2012. <http://kremlin.ru/events/president/news/15271>
- Putin, Vladimir 2012b. "Vystuplenie na mintinge v podderžku kandidata v Prezidenty Vladimira Putina." Prezident Rossii, 7. maaliskuuta 2012. <http://kremlin.ru/events/president/news/14684>
- Putin, Vladimir 2013. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 68-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2013. <http://kremlin.ru/events/president/news/18089>
- Putin, Vladimir 2014. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 69-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi vojne." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2014. <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20989>
- Putin, Vladimir 2014b. "Vystuplenie na voenno-morskom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2014. <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/20992>

- Putin, Vladimir 2015. "My preklonjaemsja pered vsemi, kto nasmert stojal za každuju ulitsu, každyi dom, každyi rubež každyi ottšizny." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2015. <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/49438>
- Putin, Vladimir 2016. "Voennyi parad na Krasnoi ploštšadi." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2016. <http://kremlin.ru/events/president/news/51888>
- Putin, Vladimir 2017. "Vystuplenie na voennom parade v tšest 72-i godovštšiny Pobedy v Velikoi Otetšestvennoi voine." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2017. <http://kremlin.ru/events/president/news/54467>
- Putin, Vladimir 2018. "Vystuplenie na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2018. <http://kremlin.ru/events/president/news/57436>
- Putin, Vladimir 2019. "Vystuplenie na Parade Pobedy." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2019. <http://kremlin.ru/events/president/news/60490>
- Putin, Vladimir 2020. "Vystuplenie Prezidenta Rossii na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2020. <http://kremlin.ru/events/president/news/63560>
- Putin, Vladimir 2020b. "75 let Velikoi Pobedy: obštšaja otvetstvennost pered istoriei i buduštšem." Prezident Rossii, 19. kesäkuuta 2020. <http://kremlin.ru/events/president/news/63527>
- Putin, Vladimir 2021. "Vystuplenie Prezidenta Rossii na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2021. <http://kremlin.ru/events/president/news/65544>
- Putin, Vladimir 2021b. "Statja Vladimira Putina 'Ob istoritšeskom jedinstve ruskikh i ukraintsev'." Prezident Rossii, 12. heinäkuuta 2021. <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Putin, Vladimir 2022. "Vystuplenie Prezidenta Rossii na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2022. <http://kremlin.ru/events/president/news/68366>
- Putin, Vladimir 2022b. "Obraštšenie Prezedenta Rossiskoi Federatsii." Prezident Rossii, 24. helmikuuta 2022. <http://kremlin.ru/events/president/news/67843>
- Putin, Vladimir 2023. "Vystuplenie Prezedenta Rossii na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2023. <http://kremlin.ru/events/president/news/71104>
- Putin, Vladimir 2023b. "Toržestvennyi kontsert po slutšaju 80-i godovštšiny razgroma nemetsko-fašistskikh voisk v Stalingradskoi bitve." Prezident Rossii, 2. helmikuuta 2023. <http://kremlin.ru/events/president/news/70434>
- Putin, Vladimir 2024. "Vystuplenie Prezedenta Rossii na voennom parade." Prezident Rossii, 9. toukokuuta 2024. <http://kremlin.ru/events/president/news/73995>

Muut verkkosivujen tekstiaineistot

- Astrasheuskaya, Nastassia & Alissa De Carbonnel. "Seeking presidency, Putin evokes 1812." *Reuters*, 23 February 2012. <https://www.reuters.com/article/idUSDEE81MODV/>
- Barry, Ellen. "Surprising Guests in a Russian Parade: American Troops." *The New York Times*, 6 May 2010. <https://www.nytimes.com/2010/05/07/world/europe/07redsquare.html>
- BBC. "Russia warns Poland not to touch Soviet WW2 memorials." 31 July 2017. <https://www.bbc.com/news/world-europe-40775355>

- Bielieskov, Mykola. "The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare." *Center for strategic & international studies*, 21 September 2021. <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare>
- Chkhaidze, Nicholas. "Vladimir Putin's history obsession is a threat to world peace." *Atlantic Council*, 19 November 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/vladimir-putins-history-obsession-is-a-threat-to-world-peace/>
- Gabuev, Alexander. "Friends With Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis." *Carnegie Endowment for International Peace*, 29 June 2016. <https://carnegieendowment.org/2016/06/29/friends-withbenefits-russian-chinese-relations-after-ukraine-crisis-pub-63953>
- Hamilton, Robert, Chris Miller & Aaron Stein. "Russia's intervention in Syria: Historical and geopolitical context." *Foreign Policy Research Institute*. <https://www.fpri.org/article/2020/09/russias-intervention-in-syria-historical-and-geopolitical-context/>
- Harris, Shane & Paul Sonne. "Russia planning massive military offensive against Ukraine involving 175,000 troops, U.S. intelligence warns." *The Washington Post*, 3 December 2021. https://www.washingtonpost.com/national-security/russia-ukraine-invasion/2021/12/03/98a3760e-546b-11ec-8769-2f4ecd7a2ad_story.html
- Henley, Jon. "Most Europeans believe US in new cold war with China and Russia – poll." *The Guardian*, 22 September 2022. <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/22/most-europeans-believe-us-in-new-cold-war-with-china-and-russia-poll>
- Kacprzyk, Artur. "The U.S. and NATO Deliver Written Responses to Russia's Security Demands and Proposals." *The Polish Institute of International Affairs*, 3 February 2022. <https://www.pism.pl/publications/the-us-and-nato-deliver-written-responses-to-russias-security-demands-and-proposals>
- Karatnycky, Adrian. "Russia Is No Conservative Haven." *Foreign Policy*, 6 September 2024. <https://foreignpolicy.com/2024/09/06/russia-putin-trump-maga-conservative-religion-church-traditional-values-populist/>
- Ketlerienė, Aleksandra. "'We're in Cold War Two' – interview with British historian Niall Ferguson." *Lithuanian National Radio and Television*, 20 February 2024. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english>
- Korhonen, Iikka; Heli Simola & Laura Solanko. "Sanctions, countersanctions and Russia: Effects on economy, trade and finance." BOFIT Policy Brief. No. 4 (2018). *Bank of Finland, Institute for Economies in Transition (BOFIT)*, Helsinki, <https://nbn-resolving.de/urn:nbn:fi:bof-201805301586>
- Legvold, Robert. "Managing the New Cold War." *Foreign Affairs*, 16 June 2014. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2014-06-16/managing-new-cold-war>
- Meduza. "The Collective West. What is Putin really talking about when he rails against the West?" 20 February 2024. <https://meduza.io/en/feature/2024/02/20/the-collective-west>
- Mehrara, Maya. "Russia Has a Divorce Problem." *Newsweek*, 21.12.2024 (päivitetty 23.12.2024). <https://www.newsweek.com/russia-has-divorce-problem-2004356>
- Mikkonen, Simo. "Putinin sotaisa historiapolitiikka." *Politiikasta*, 21. huhtikuuta 2022. <https://politiikasta.fi/putinin-sotaisa-historiapolitiikka/>
- Petrone, Karen. "The Living Ghosts of the Second World War and the Russian Invasion of Ukraine." *OSU.EDU* 2023. <https://origins.osu.edu/read/living-ghosts-second-world-war-and-russian-invasion-ukraine>

- RBK. "V.Putin: Rezolutsija OON po Livija nepolnotsenna i yštšerbna." 21 March 2011. <https://www.rbc.ru/politics/21/03/2011/5703e4fe9a79473c0df1bcd1>
- Sarotte, Mary Elise. "'Not one inch': unpicking Putin's deadly obsession with the details of history." *Financial Times*, 17 March 2023. <https://www.ft.com/content/24f81b4d-420e-4217-b498-cf13c6e254f2>
- The White House. "President Welcomed to Russia by President Vladimir Putin." 8 May 2005. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/05/20050508-5.html>
- Ukraine Support Tracker. Kiel Institute for World Economy. <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>
- Van der Loo, Guillaume & Tinatin Akhvlediani. "Catch me if you can: updating the Eastern Partnership Association agreements and DCFTAs." *CEPS*, 18 May 2020. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/catch-me-if-you-can/>
- Venäjän ulkoministeriön sopimusluonnos 2021. "Soglašeniye o merah obespetšeniya bezopasnosti Rossijskoj federatsii i gosudarstv-tšlenoc Organizatsii Severoatlantitšeskogo dogovorova." https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/.
- Yurchuk, Yuliya. "Memory and history in Ukraine after the Euromaidan." *ZOIS Spotlight*, 27 June 2018. <https://www.zois-berlin.de/en/publications/zois-spotlight/archiv-2018/memory-and-history-in-ukraine-after-the-euromaidan>

Kirjallisuus

- Antonov, Mikhail. "Law and Memory Politics in Russia." *Osteuroparecht* 65, no. 4 (2019): 410–421. DOI: 10.5771/0030-6444-2019-4-410
- Beevor, Antony. *Stalingrad*. Alkuteos *Stalingrad* (2000). Suom. Matti Kinnunen. Helsinki: WSOY, 2012.
- Beevor, Antony. Toinen maailmansota. Alkuteos *The Second World War*. Suom. Jorma-Veikko Sappinen. Helsinki: WSOY, 2012.
- Coleman, David. "The Depopulation of Ukraine a recurrent disaster revisited." *Finnish Yearbook of Population Research* 56 (2022): 115–136. <https://doi.org/10.23979/fypr.116071>
- Edele, Mark. "Fighting Russia's History Wars Vladimir Putin and the Codification of World War II." *History & Memory* 29, no. 2 (2017): 90–124. <https://doi.org/10.2979/histmemo.29.2.05>
- Edele, Mark. "The Soviet Culture of Victory." *Journal of Contemporary History* 54, no. 4 (2019): 780–798. <https://doi.org/10.1177/0022009418817821>
- Edenborg, Emil. "Creativity, geopolitics, and ontological security: satire on Russia and the war in Ukraine." *Postcolonial Studies* 20, no. 3 (2017): 294–316. DOI:10.1080/13688790.2017.1378086
- Edenborg, Emil. "Homophobia as Geopolitics: 'Traditional Values' and the Negotiation of Russia's Place in the World." Teoksessa *Gendering Nationalism; Intersections of Nation, Gender and Sexuality*, toimittaneet Jon Mulholland, Nicola Montagna & Erin Sanders-McDonagh, 67–87. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2018.
- Edwards, Allyson & Roberto Rabbia. "The 'Wild Nineties': Youth Engagement, Memory and Continuities between Yeltsin's and Putin's Russia." Teoksessa *Youth and memory in Europe: defining the past, shaping the future*, toimittaneet Felix Krawatzek & Nina Friess, 99–112. Berlin: De Gruyter, 2022.

- Forest, Benjamin & Juliet Johnson. "Unraveling the Threads of History: Soviet-Era Monuments and Post-Soviet National Identity in Moscow." *Annals of the Association of American Geographers* 92, no. 3 (2002): 524–547. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.00303>
- Harrison, Mark. "Counting the Soviet Union's War Dead: Still 26–27 million." *Europe-Asia Studies* 71, no. 6 (2019): 1036–1047. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1547366>
- Hlevnjuk, Oleg V. *Stalin: Diktaattorin uusi elämäkerta*. Helsinki: Otava, 2019.
- Horbyk, Roman. "Little Patriotic War: Nationalistic Narratives in Russian Media Coverage of the Ukraine-Russia Crisis." *Asian Politics and Policy* 7, no. 3 (2015): 505–511. <https://doi.org/10.1111/aspp.12193>
- Hruštšev, Nikita ja Strobe Talbott. *Hruštšev muistelee. Alkuteos Khrushchev Remembers*. Suom. Antti Nuuttila. Helsinki: WSOY, 1971.
- Katsuba, Sergey. "The Decade of Violence: A Comprehensive Analysis of Hate Crimes Against LGBTQ in Russia in the Era of the 'Gay Propaganda Law' (2010–2020)." *Victims & Offenders* 19, no. 3 (2024): 395–418. <https://doi.org/10.1080/15564886.2023.2167142>
- Koesel, Karrie. J. and Valerie Bunce. "Putin, Popular Protests, and Political Trajectories in Russia: A Comparative Perspective." *Post-Soviet Affairs* 28, no. 4 (2012): 403–423. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.28.4.403>
- Korpela, Jukka. "Historia politiikan argumenttina Venäjällä." *Lähihistoria* 2, no. 1 (2023): 122–132.
- Kudelia, Serhiy. "The Maidan and Beyond: The House That Yanukovych Built." *Journal of Democracy* 25, no. 3 (2014): 19–34. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2014.0039>.
- Kurilla, Ivan. "History as a Political Language". Teoksessa *Education and the Politics of Memory in Russia and Eastern Europe*, toimittanut Sergey Rummyantsev, 209–224. London & New York: Routledge, 2025.
- Kurilla, Ivan. "Reusing Soviet History Books: The Role of World War II in Russian Domestic Politics and Academia." *The Journal of Slavic Military Studies* 33, no. 4 (2020): 502–507.
- Laine, Veera. *Nationalism as an argument in contemporary Russia. Four perspectives on language in action*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, 2020.
- Lampela, Kalle. "Taide antifasismin ja rauhan asialla Neuvostoliitto-lehdessä." Teoksessa *Neuvostoliitto muistoissa ja mielikuvissa*, toimittaneet Anna Helle ja Pia Koivunen, 125–143. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022.
- Lehto, Maiju. "Ukrainan sota ja taistelu menneisyydestä." *Idäntutkimus* 3–4 (2018): 20–35. <https://journal.fi/idantutkimus/article/view/77555>
- Laruelle, Marlène. "Russia's Ideological Construction in the Context of the War in Ukraine." RUSSIA/EURASIA CENTER. *IFRI STUDIES* no. 46 (2024): 1–38.
- Luntinen, Pentti. *Sota Venäjällä – Venäjä sodassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2015.
- Malinova, Olga. "Political Uses of the Great Patriotic War in Post-Soviet Russia from Yeltsin to Putin." Teoksessa *War and Memory in Russia, Ukraine and Belarus*, toimittaneet Julie Fedor, Markku Kangaspuro, Jussi Lassila & Tatiana Zhurzhenko, 43–70. Cham: Palgrave Macmillan, 2017.
- Marjomaa, Risto. "Venäjän hyökkäys ulkopuolisen silmin." Teoksessa *Epävarmuuksien aika. Kuinka Venäjän hyökkäyssota muuttaa maailmaa?* 79–94. Tallinna: Gaudeamus, 2023.
- McGlynn, Jade. *Venäjän sota. Alkuteos Russia's War* (2022). Suom. Kyösti Karvonen. Jyväskylä: Docendo, 2023.

- Mikkonen, Simo & Jari Parkkinen. "Historioitsija Vladimir Putin. Venäjän presidentin tulkintoja Ukrainan ja Venäjän jakamattomasta historiasta." *Ennen ja nyt* 23, no.3 (2023): 4–19. <https://doi.org/10.37449/ennenjanyt.126769>
- Mikkonen, Simo. "Historiantulkinnat muokkaavat Venäjää." *Niin & näin* 29, no. 3 (2022): 120–122.
- Miller, Alexei, I. "Talking Politics: Vladimir Putin's Narrative on Contemporary History." *Russia in Global Affairs* 21, no. 2 (2023): 58–75. DOI: 10.31278/1810–6374–2023-21-2-58-75
- O'Loughlin, John; Gearóid Ó Tuathail & Vladimir Kolossov. "A 'Risky Westward Turn'? Putin's 9-11 Script and Ordinary Russians." *Europe-Asia Studies* 56, no.1 (2004): 3–34. <https://doi.org/10.1080/0966813032000161428>
- Palonkorpi, Mikko ja Hanna Smith. "Venäjä ja terrorismin vastainen sota." *Idäntutkimus* no. 1 (2005): 15–26.
- Parkkinen, Jari. *Dialogues with the past: transforming political concepts as part of revolutionary discourse in the Soviet music politics of 1917–1930s*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, 2022.
- Parppe, Kati. "Totaalinen sota Venäjää vastaan. Lännen esittäminen Venäjän sotahistoriallisen seuran 'sotilaalliseen erikoisoperaatioon' liittyvissä teksteissä." *Ennen ja nyt* 23, no. 3 (2023): 38–52.
- Petersson, Emil. "Airpower and territorial control: Unpacking the NATO intervention in Libya." *Conflict Management and Peace Science* 41, no. 3 (2024): 289–312. <https://doi.org/10.1177/07388942231173613>
- Pynnöniemi, Katri. "Haamusärkyä ja uhkapuhetta: Venäjän hyökkäyssodan juurilla." Teoksessa *Epävarmuuksien aika. Kuinka Venäjän hyökkäyssota muuttaa maailmaa?* 11–26. Tallinna: Gaudeamus, 2023.
- Roberts, Andrew. Sodan myrskyssä. Toisen maailmansodan uusi historia. Alkuteos *The Storm of War – A New History of The Second World War*. Suom. Simo Liikanen. Juva: WS Bookwell Oy, 2010.
- Robinson, Paul. "Russia's role in the war in Donbass, and the threat to European security." *European Politics and Society* 17, no. 4 (2016): 506–521. <https://doi.org/10.1080/23745118.2016.1154229>
- Semukhina, Olga. "The Decriminalization of Domestic Violence in Russia." *Democratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization* 28, no. 1 (2020): 15–45.
- Simons, Greg. "Aspects of Putin's appeal to international publics." *Global Affairs* 1, no. 2 (2014): 205–208. <https://doi.org/10.1080/23340460.2015.1020727>
- Smith, Katheleen E. *Mythmaking in the New Russia: Politics and Memory in the Yeltsin Era*. Ithaca: Cornell University Press, 2002.
- Snyder, Timothy. Tie epävarmuuteen. Alkuteos *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America* (2018). Suom. Antero Helasvuo. Helsinki: Siltala, 2019.
- Sopanen, Niki. "Sala-, avo- vai sekaliitto? salaliittoteoriat kiinalaisin erityispiirtein." Teoksessa *Salaliittoteorioiden politiikat: yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia*, toimittaneet Ari-Elmeri Hyvönen & Niko Pyrhönen, 313–343. Tampere: Vastapaino, 2022.
- Tuikka, Timo J. *Kekkosen konstit. Urho Kekkosen historia- ja politiikkakäsitykset teoriasta käytäntöön 1933–1981*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, 2007.

Zagare, Frank & Marc Kilgour. "Modeling threats and promises: Explaining the Munich crisis of 1938." *Journal of Peace Research* 60, no. 4 (2002): 661–674. <https://doi.org/10.1177/00223433221089729>